

ETNISKE MINORITETER I TAL

Karen Margrethe Dahl

***Børn, integration og ligestilling
Arbejdsrapport 3:2005***

Arbejdsrapport
Socialforskningsinstituttet
The Danish National Institute of Social Research

2005

Karen Margrethe Dahl

ETNISCHE MINORITETER I TAL

FORSKNINGSAFDELINGEN FOR BØRN, INTEGRATION OG LIGESTILLING

INDHOLD

INDHOLD	1
RESUMÉ	3
INDLEDNING	5
ETNISKE MINORITETERS DEMOGRAFI OG FORDELING MELLEM KOMMUNER	7
PASNING AF ETNISKE MINORITETSBØRN	16
INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE I UDDANNELSESSYSTEMET	19
INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE PÅ OG UDEN FOR ARBEJDSMARKEDET	29
INDKOMSTFORDELING	34
ÆLDRE ETNISKE MINORITETER	38
INDVANDRERES OG EFTERKOMMERES KRIMINALITET	41
INTEGRATION I FRITIDEN OG OPLEVELSER AF DISKRIMINATION	47
BILAG	50
LITTERATUR	51

RESUMÉ

Tallene i dette tekstmateriale tegner et billede af en etnisk minoritetsbefolkning, som på arbejdsmarkedet, mht. indkomstniveau, det generelle uddannelsesniveau og på boligområdet kan siges at være marginaliseret i forhold til resten af befolkningen i Danmark. Den ikke-vestlige minoritetsbefolkning har også en højere kriminalitetsrate end resten af befolkningen – og selv om kriminalitetshyppigheden mindskes, når der kontrolleres for social baggrund, er den stadig højere end for danskere med samme baggrund. En forholdsvis stor del af den etniske minoritetsbefolkning har desuden oplevet at blive diskrimineret på arbejdsmarkedet eller i fritiden.

Der er dog også lyspunkter. Det ser ud til, at de etniske minoritetsbørn på trods af deres opvækst i familier med ringe materielle kår og en marginaliseret position på arbejdsmarkedet klarer sig forholdsvis godt ved skolestart i syvårsalderen. Men børn fra de etniske minoriteter klarer sig dårligere i folkeskolen end danske børn, og på ungdomsuddannelserne er deres frafald højt. De minoritetsunge, som gennemfører en gymnasieuddannelse får dog pæne eksaminer. Visse etniske minoritetsgrupper har en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet – fx vietnamesere, tyrkere og eksjugoslaver, på trods af at de etniske minoriteter generelt har en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end øvrige danskere.

Når man betragter såvel uddannelses-, arbejdsmarkeds- som kriminalitetsstatistikker, er det vigtigt at være opmærksom på, at der er væsentlige forskelle mellem etniske mænd og kvinder. At drenge/mænd er mere kriminelle end piger/kvinder, er måske ikke overraskende og får ikke minoritetsbefolkningen til at afvige fra majoritetsbefolkningen, men både på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet er forskellene mellem etniske minoritetskvinder og -mænd langt større end mellem mænd og kvinder i resten af befolkningen. På arbejdsmarkedet er de etniske minoritetskvinder i langt mindre grad end mændene aktive og i beskæftigelse, mens det i uddannelsessystemet forholder sig sådan, at de unge etniske kvinder i højere grad end de unge etniske mænd gennemfører en ungdomsuddannelse.

De socioøkonomiske tal i denne publikation kan således dels bruges til at påpege et marginaliseringsproblem for den ikke-vestlige minoritetsbefolkning i Danmark, dels kan de bruges til at nuancere synet på, hvilke dele af den etniske minoritetsbefolkning der især er behov for at sætte i fokus, hvis man ønsker at styrke integrationsindsatsen.

INDLEDNING

Formålet med dette hæfte er at gøre det muligt at danne sig et overblik over forholdene for etniske minoriteter i forskellige samfundsmæssige sammenhænge. I materialet er forskellige samfundsområder blevet udvalgt og belyst. Disse dækker de væsentligste aspekter og problematikker, som har betydning for indvandreres og efterkommeres levevilkår i Danmark. De forskellige afsnit i hæftet kan bruges som baggrundsmateriale til artiklerne i temanummeret af *Social Forskning*, marts 2005.

Da talmaterialet i denne tekst er stykket sammen af forskellige kilder, redegøres her kort for de forskellige definitioner, som i materialet bliver brugt om den etniske minoritetsbefolkning og om majoritetsbefolkningen.

En person betegnes i dette materiale som *dansker*, hvis mindst én af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark. At betegnelsen dansker bruges om majoritetsbefolkningen i Danmark, skal ikke tages som udtryk for, at etniske minoriteter ikke kan føle sig danske og føle en tilknytning til Danmark. Det skal heller ikke tages som udtryk for, at det at være dansk og det at tilhøre en etnisk minoritet er statiske, velafgrænsede identitetskategorier, som ikke på mange måder kan overlape hinanden. Betegnelserne skal først og fremmest opfattes som analytiske begreber, der giver mening i denne sammenhæng.

Hvis en person ikke er dansker, betegnes personen som *indvandrer*, hvis vedkommende er født i udlandet, og som *efterkommer*, hvis vedkommende er født i Danmark. Etniske minoriteter og personer med etnisk minoritetsbaggrund er samlede betegnelser for både indvandrere og efterkommere.

Ofte skelnes der mellem indvandrere fra forskellige landebaggrunde. De kilder, vi benytter os af, bruger betegnelserne 'vestlige/ikke-vestlige lande', 'mere eller mindre udviklede lande' og 'tredjelande'. Betegnelserne dækker næsten over de samme landeopdelinger, men der er dog nuanceforskelle. Udvidelsen af EU betyder, at betegnelsernes indhold ændres over tid.

Vestlige lande er alle EU-lande (både nye og gamle),¹ Island, Norge, Schweiz, Nordamerika, Australien og New Zealand. *Ikke-vestlige lande* er alle øvrige lande. *Tredje-lande* er lande uden for Norden, EU og Nordamerika. *Mere udviklede lande* er primært landene i Nordamerika og Europa². *Mindre udviklede lande* er primært landene i Afrika, Latinamerika og Asien samt en række mindre udviklede lande i Europa³

¹ Også Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, og Vatikanstaten

² Mere udviklede lande omfatter USA, Canada, Japan, Australien og New Zealand samt de europæiske lande med undtagelse af Tyrkiet, Cypern, Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien.

³ Mindre udviklede lande omfatter landene i Afrika, Syd- og Mellemamerika, Asien (undtaget Japan) og Oceanien (undtaget Australien og New Zealand) samt følgende europæiske lande: Tyrkiet, Cypern, Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien.

ETNISKE MINORITETERS DEMOGRAFI OG FORDELING MELLEM KOMMUNER

UDVIKLINGEN I ANTALLET AF INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE FRA IKKE-VESTLIGE LANDE

Pr. 1. januar 2004 boede der i Danmark 337.802 indvandrere, hvoraf 223.837 havde oprindelse i ikke-vestlige lande. På samme tid boede der 104.234 efterkommere, heraf 89.239 efterkommere af indvandrere fra ikke-vestlige lande. Indvandrerbefolkningen udgjorde samlet set 6,3 pct. af hele befolkningen (fra ikke-vestlige lande: 4,1 pct.), mens efterkommerne udgjorde 1,9 pct. af hele befolkningen (fra ikke-vestlige lande: 1,7 pct.). Samlet udgjorde alle indvandrere og efterkommere i 2004 8,2 pct. af befolkningen. Indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande udgjorde 5,8 pct. Gennem de seneste 25 år har der været en kraftig stigning i antallet af ikke-vestlige indvandrere og efterkommere i Danmark. I 1980 var der omkring 50.000 personer i Danmark med oprindelse i ikke-vestlige lande mod i dag omkring 310.000 (Lindhardt & Frølander 2004).

Tabel 1

Indvandrere og efterkommere. Separat for vestlige og ikke-vestlige lande, 2004.

	Indvandrere	Efterkommere	I alt, personer
Antal			
Vestlige lande	113.965	14.995	128.960
Ikke-vestlige lande	223.837	89.239	313.076
I alt	337.802	104.234	442.036
Procent af befolkningen i Danmark			
Vestlige lande	2,1	0,3	2,4
Ikke-vestlige lande	4,1	1,7	5,8
I alt	6,3	1,9	8,2

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004

Tabel 2 viser de største etniske minoritetsbefolkningsgrupper fra ikke-vestlige lande i Danmark fordelt på indvandrere og efterkommere. Personer med oprindelse i Tyrkiet, Irak, Libanon og Bosnien udgør de største grupper.

Tabel 2

De største grupper af indvandrere og efterkommere fra de ikke-vestlige lande. Separat for oprindelsesland, 2004.

	Indvandrere	Efterkommere	I alt	Procent af alle etniske minoriteter i Danmark
Tyrkiet	30.887	23.370	54.257	12,3
Irak	20.701	4.970	25.671	5,8
Libanon	12.101	9.689	21.790	4,9
Bosnien-Hercegovina	18.153	2.820	20.973	4,7
Pakistan	10.689	8.561	19.250	4,4
Jugoslavien ¹	12.263	5.485	17.748	4,0
Somalia	11.774	5.589	17.363	3,9
Iran	11.730	2.483	14.213	3,2
Vietnam	8.643	3.812	12.455	2,8
Sri Lanka	6.815	3.509	10.324	2,3
Alle lande	337.802	104.234	442.036	100,0

1. Personer med Jugoslavien som oprindelsesland har fået opholdstilladelse i Danmark, før borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien brød ud.
Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2004

INDVANDRERES OG EFTERKOMMERES ALDERSFORDELING

Tabel 3 viser aldersfordelingen for indvandrere, efterkommere og danskere. Der er få børn blandt indvandrerne og mange i den erhvervsaktive alder mellem 20 og 50 år. Kun få indvandrere er endnu i pensionsalderen. I gruppen af indvandrere, som er yngre end 50 år, er der flere ikke-vestlige indvandrere end vestlige indvandrere,

mens vestlige indvandrere udgør halvdelen af de 50-59-årige og flertallet af indvandrerne over 60 år.

Efterkommerne er meget unge. Næsten $\frac{3}{4}$ af alle efterkommere er børn under 15 år, og kun meget få er mere end 30 år. De vestlige efterkommere har dog en mere jævn aldersfordeling end de ikke-vestlige indvandrere. Selv om der er langt færre vestlige end ikke-vestlige efterkommere, udgør de vestlige alligevel flertallet af efterkommere over 30 år. Danskernes aldersfordeling er medtaget som sammenligningsgrundlag.

Tabel 3

Antal vestlige og ikke-vestlige indvandrere og efterkommere i forskellige aldersgrupper, 2004.

	Vestlige		Ikke-vestlige		Danskere
	Indvandrere	Efterkommere	Indvandrere	Efterkommere	
Antal					
0-9 år	2.398	4.103	8.562	52.957	679.257
10-19 år	4.629	2.486	28.936	25.236	633.415
20-29 år	20.405	1.977	45.986	9.549	655.428
30-39 år	20.594	2.004	60.063	1.164	808.465
40-49 år	19.096	2.411	43.102	253	760.323
50-59 år	20.625	947	20.717	65	756.403
60- år	26.218	1.067	16.471	15	1.104.349
i alt	113.965	14.995	223.837	89.239	5.397.640
I procent					
0-9 år	2,1	27,3	3,8	59,3	12,6
10-19 år	4,1	16,6	12,9	28,3	11,7
20-29 år	17,9	13,2	20,5	10,7	12,1
30-39 år	18,1	13,4	26,8	1,3	15,0
40-49 år	16,8	16,1	19,3	0,3	14,1
50-59 år	18,1	6,3	9,3	0	14,0
60- år	23	7,1	7,4	0	20,5
i alt	100,1	100	100	99,9	100

Kilde: Statistiske efterretninger 2004:6

ÆGTESKABSMØNSTER

Etniske minoriteters måde at indgå i parforhold på og deres alder, når de gifter sig, har sandsynligvis en betydning for deres integration på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet. Jakobsen (2004) og Hummelgaard et al. (2002) viser således, at ægteskab i en tidlig alder har en statistisk sammenhæng med ringere integration i uddannelsessystemet for både etniske minoritetsmænd og -kvinder. Denne sammenhæng kan både skyldes, at personer med dårlige chancer i uddannelsessystemet vælger at gifte sig tidligt, og at ægteskabet direkte sætter en bremse for at etniske minoriteters gennemførelse af uddannelse (Jakobsen 2004, Hummelgaard et al. 2002). For etniske minoritetsmænds vedkommende viser Schmidt og Jakobsen (2004), at det at være gift med en familiesammenført ægtefælle har en negativ indflydelse på integrationen på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet.

Tabel 4 viser *antallet* af indvandrere og efterkommere, der i 2001 og 2003 giftede sig med en person bosat i udlandet eller en indvandrer, en efterkommer eller dansker bosat i Danmark. Tabellen viser ligeledes den *procentvise fordeling* af personer, der er blevet gift, fordelt på ægtefællens baggrund.

Fra 2001 til 2003 har der været et markant fald i antallet af ægteskaber, der er blevet indgået mellem en indvandrer eller efterkommer bosiddende i Danmark og en person bosat i udlandet. Faldet kan sandsynligvis tilskrives stramningerne i familiesammenføringsreglerne, bl.a. 24-års-reglen, der kræver, at begge ægtefæller skal være over 24 år, for at den ikke-herboende ægtefælle kan opnå opholdstilladelse i Danmark.

For etniske minoritetsmænds vedkommende udgør ægteskaber med en person bosat i udlandet i 2003 dog stadig over halvdelen af alle ægteskaber. For kvindernes vedkommende er andelen af ægteskaber mellem hhv. herboende indvandrere og efterkommere og personer bosat i udlandet faldet fra over halvdelen til godt en tredjedel af alle indgåede ægteskaber. Kvindelige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande giftede sig i 2003 i næsten lige høj grad med indvandrere bosat i Danmark som med personer bosat i udlandet. Selv om tabel 4 viser, at andelen af indvandrere og efterkommere, som gifter sig med en dansker, er steget, er det ikke udtryk for, at flere målt i absolutte tal gifter sig med en dansker. Den stigende andel skyldes udelukkende, at det samlede antal vielser er faldet mellem 2001 og 2003.

Tabel 4

Antal og procentvis fordeling af indvandrere og efterkommere¹ fra ikke-vestlige lande, der er blevet gift i 2001 eller 2003. Separat for ægtefællens baggrund.²

	Herboende mænd		Herboende kvinder		I alt	
	2001	2003	2001	2003	2001	2003
Gift med:						
Antal						
Person bosat i udlandet ³	1.533	783	1.019	479	2.552	1.262
Indvandrer ⁴	336	394	369	442	705	836
Efterkommer ⁴	94	121	65	98	159	219
Dansker ⁴	253	242	399	360	652	602
I alt	2.216	1.540	1.852	1.379	4.068	2.919
Procent						
Person bosat i udlandet ³	69	51	55	35	63	43
Indvandrer ⁴	15	26	20	32	17	29
Efterkommer ⁴	4	8	4	7	4	8
Dansker ⁴	11	16	22	26	16	21
I alt ⁵	99	101	101	100	100	101

1. De indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande, der indgår i tabellen, var bosat i Danmark henholdsvis 1. januar 2001 og 1. januar 2003.

2. Tabellen viser antal viiede personer og ikke antal vielser. Indvandrere og efterkommere, der har giftet sig med en herboende indvandrer eller efterkommer, optræder derfor to gange i tabellen.

3. Disse personer var bosat i udlandet henholdsvis 1. januar 2001 og 1. januar 2003.

4. Disse indvandrere, efterkommere og danskere var bosat i Danmark henholdsvis 1. januar 2001 og 1. januar 2003.

5. Pga. afrunding summer tallene ikke til 100 pct.

Kilde: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration 2004

FERTILITET

Samlet set fik indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande i 2003 gennemsnitligt 2,5 børn, hvilket er et kraftigt fald i forhold til 1993, hvor indvandrerkvinder gennemsnitligt fik 3,4 børn. Kvindelige efterkommere fra ikke-vestlige lande får i gennemsnit 2,1 barn. Tal for efterkommerne er dog forbundet med usikkerhed, fordi kun få kvindelige efterkommere er i den fødedygtige alder. Danske kvinder samt kvindelige indvandrere og efterkommere fra vestlige lande føder i gennemsnit 1,7 barn (Statistiske efterretninger 2004:12).

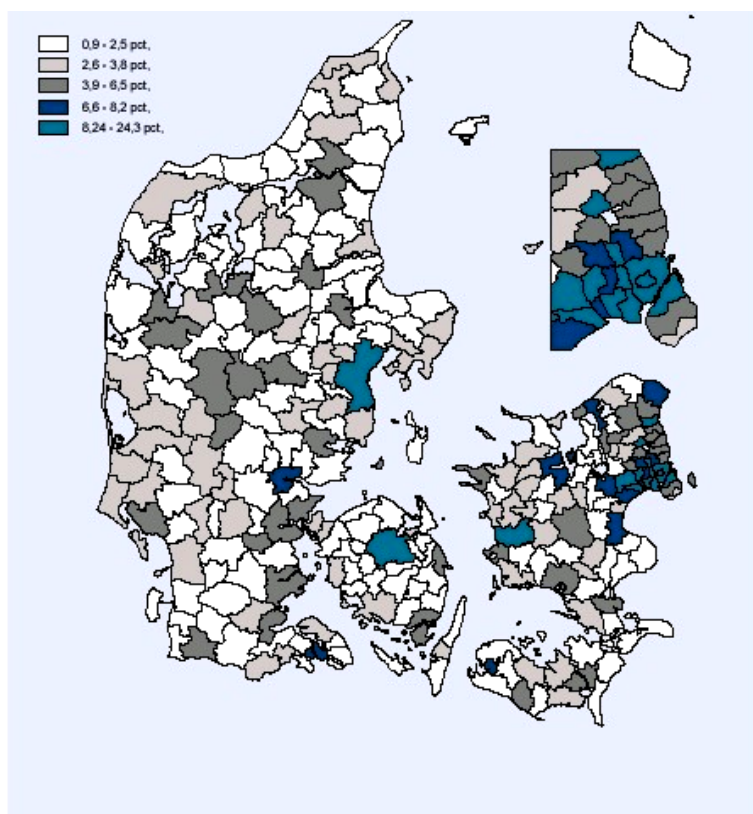
Antallet af børn pr. kvinde er forskelligt for personer fra forskellige oprindelseslande. Libanesere, somaliere, pakistanere og tyrkere får forholdsmeget mange børn, mens de øvrige etniske minoritetsgruppers fertilitet nærmer sig det danske gennemsnit. Det er tydeligt, at alder ved indvandring for alle etniske minoritetsgrupper har en betydning, idet de kvinder, der er indvandret som voksne, får langt flere børn end dem, der helt eller delvist er vokset op i Danmark. I perioden 1994-98 var det gennemsnitlige antal børn pr. kvinde 4,2 for indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande, som var kommet til Danmark som voksne, mens det var 2,4 for kvinder, der helt eller delvist var vokset op i Danmark (Pedersen i Mogensen & Matthiessen 2000).

INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE I KOMMUNER OG BOLIGOMRÅDER

Figur 1 viser den geografiske fordeling af indvandrere og efterkommere fra tredjelandske målt i procent af kommunens indbyggere. Det fremgår af kortet, at koncentrationen af indvandrere og efterkommere fra tredjelandske er særligt stor i København, Århus og Odense kommuner samt i de københavnske vestegnskommuner. Kortet viser, at kun få kommuner har en andel af indvandrere og efterkommere, der ligger over landsgennemsnittet. Det drejer sig om omtrent 30 kommuner, mens andelen af indvandrere og efterkommere ud af kommunens samlede befolkningstal i de resterende 220 kommuner ligger under landsgennemsnittet på omtrent 6 pct.

Figur 1

Andel indvandrere og efterkommere fra tredjelande fordelt på kommuner i procent af kommunens samlede indbyggertal, 2003.

Kilde: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration 2003

De ti kommuner med flest indvandrere og efterkommere pr. indbygger er vist i tabel 5. De kommuner, der pr. 1. januar 2004 havde den højeste andel af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande i kommunen, var Ishøj Kommune, Brøndby Kommune, Albertslund Kommune, Høje Tåstrup og Københavns Kommune. Antalsmæssigt bor der flest i Københavns kommune.

Tabel 5

Andel indvandrere og efterkommere i de ti kommuner med størst andel af indvandrere og efterkommere pr. indbygger i kommunen, 1995 og 2004.

Kommune	0-15-årige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande som andel af alle 0-15-årige i kommunen		Alle indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande som andel af kommunens samlede indbyggertal		Antal indbyggere i alt i kommunen
	1995	2004	1995	2004	
Ishøj	29,3	33,8	17,5	24,0	20.750
Brøndby	21,9	30,8	11,8	19,8	34.708
Albertslund	21,4	26,4	13,6	18,9	28.498
Høje Tåstrup	17,2	20,9	9,5	14,1	45.556
København	19,2	24,5	8,9	13,5	501.664
Karlebo	14,7	18,8	9,1	13,5	19.436
Farum	12,4	13,8	7,9	11,1	18.509
Herlev	11,6	15,6	6,7	10,9	27.272
Hvidovre	11,3	14,6	6,4	10,1	49.952
Rødovre	8,9	15,2	4,7	9,6	36.391

Kilde: Ministeriet for Flytninge, Indvandrere og Integration 2004, Kommunale nøgletal 2004

Indvandrere og flytninge er dog ikke kun koncentreret i bestemte kommuner, men er inden for kommunerne ofte koncentreret i bestemte boligområder, jf. tabel 6. Boligområderne med en høj koncentration af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande ligger ikke nødvendigvis i kommuner, der samlet set har de højeste koncentrationer af indvandrere og efterkommere. Således ligger alle kommunerne i tabel 5 i hovedstadsområdet, mens tre af de fem boligområder med størst koncentration af indvandrere og efterkommere ligger i Århus og Odense kommuner, jf. tabel 6.

Tabel 6

Antal og procentvis fordeling af indvandrere og efterkommere fra vestlige og ikke-vestlige lande samt danskere i udvalgte boligområder samt i hele landet, 2003.

	Indvandrere		Efterkommere		Danskere	I alt
	Vestlige lande	Ikke vestl. lande	Vestlige lande	Ikke vestl. lande		
Antal personer						
Bispehaven (Århus)	53	1.264	14	544	642	2.517
Gjellerupparken (Århus)	67	2.846	10	2.178	1.002	6.103
Mjølnerparken (København)	19	1.077	13	960	173	2.242
Taastrupgård (Høje Tåstrup)	33	1.044	17	747	742	2.583
Vollsmose (Odense)	138	3.856	35	2.281	3.500	9.810
Hele landet	112.730	218.776	14.552	85.631	4.952.818	5.383.507
Procent						
Bispehaven (Århus)	2	50	1	22	26	100
Gjellerupparken (Århus)	1	47	0	36	16	100
Mjølnerparken (København)	1	48	1	43	8	100
Taastrupgård (Høje Tåstrup)	1	40	1	29	29	100
Vollsmose (Odense)	1	39	0	23	36	100
Hele landet	2	4	0	2	92	100

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.
 Kilde: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration 2004

Det fremgår af tabel 6, at udlændinge udgør majoriteten af befolkningen i alle fem udvalgte boligområder. Mjølnerparken og Gellerupparken har den største andel af indvandrere og efterkommere. Således udgør indvandrere og efterkommere henholdsvis 92 pct. og 84 pct. af indbyggerne i disse to boligområder. I Bispehaven, Taastrupgård og Vollsmose er andelen af indvandrere og efterkommere henholdsvis 74 pct., 71 pct. og 64 pct. (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004).

PASNING AF ETNISKE MINORITETSBØRN

Daginstitutioner og dagpleje nævnes ofte som en vigtig faktor i integrationen af etniske minoriteter, idet etniske minoritetsbørn her møder danske børn og danske pædagoger, hvilket kan give de etniske minoritetsbørn nogle sproglige og kulturelle færdigheder, som kan være vanskelige at opnå, hvis de udelukkende passes i hjemmet. Det kan betyde, at etniske minoritetsbørn, der er blevet passet i daginstitutioner og dagpleje, er bedre rustet fx mht. danskundskaber, når de begynder i skole, end børn, der udelukkende er blevet passet i hjemmet (Jeppesen & Nielsen 2001).

Det er derfor interessant at sammenligne andelen af hhv. etniske minoritetsbørn og danske børn, der passes i og uden for hjemmet. De følgende to tabeller bygger på datamateriale fra Socialforskningsinstituttets børneforløbsundersøgelse, der følger børn, der er født i 1995. Tabellerne bygger på interviews med børnenes mødre, da børnene er 3½ år gamle.⁴ De etniske minoritetsbørns mødre var på barnets fødselstidspunkt statsborgere i Tyrkiet, Pakistan, Jugoslavien, Somalia, Sri Lanka eller Irak.

Tabel 7 sammenligner etniske minoritetsbørn med danske børn, mht. hvor de passes som 3½-årige. Omtrent en fjerdedel af de etniske minoritetsbørn passes udelukkende af forældrene, mens kun 6 pct. af de danske børn udelukkende passes af deres forældre. Danske børn passes i højere grad end etniske minoritetsbørn i dagplejeordninger. Op imod tre fjerdedele af etniske minoritetsbørn og danske børn passes som 3½-årige i en daginstitution, dvs. i de fleste tilfælde en børnehave.

⁴ Oprindeligt blev 593 etniske minoritetsmødre udvalgt til interview, som fandt sted i hjemmet. Der blev anvendt tolk ved 9 pct. af interviewene. Spørgeskemaundersøgelsen opnåede en svarprocent på 79 pct.

Tabel 7

Procentvis fordeling af 3½-årige etniske minoritetsbørn fra Tyrkiet, Pakistan, Jugoslavien, Somalia, Sri Lanka eller Irak sammenlignet med 3½-årige danske børn. Separat for pasningsform, 1998.

	Etniske minoritetsbørn	Danske børn
Pasningsordning		
Kun forældre	23	6
Bedsteforældre eller anden familie	2	2
Dagpleje	2	18
Daginstitution	72	73
Ung pige eller andet	1	2
Procent	100	101
Antal børn	463	5.276

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.
Kilde: Jeppesen og Nielsen 2001

Spørger man mødrene til de etniske minoritetsbørn, hvordan de foretrækker, at deres børn passes, er svarene meget afhængige af barnets alder. Langt de fleste af de etniske minoritetsmødre mener, jf. tabel 8, at børn under et år bør passes hjemme. Når de bliver mellem tre og fem år vender billedet, idet 62 pct. af mødrene med etnisk minoritetsbaggrund nu foretrækker, at deres børn passes i heldagsinstitution. Dette er overraskende set i sammenhæng med, at børneforløbsundersøgelsen af de danske børn viser, at 90 pct. af danske mødre foretrækker, at børn under syv år kun passes uden for familien halvdelen af dagen. Kun 3 pct. af danske mødre foretrækker, at børn passes uden for hjemmet hele dagen (Christensen 2000). Sammenligningen mellem de to undersøgelser kan være problematisk, når der ikke er brugt samme aldersintervaller i spørgsmålene rettet mod mødre med hhv. dansk og etnisk minoritetsbaggrund. Der er dog grund til at antage, at mange etniske minoritetsmødre ser pasning i institution som en fordel for deres barns muligheder for sproglig og kulturel integration i det danske samfund. Meget få forældre til etniske minoritetsbørn er interesseret i hjemmepasning kombineret med sprogstimulering, hvilket kan hænge sammen med, at meget få er klar over, hvorvidt der er et tilbud om sprogstimulering i deres kommune (Jeppesen & Nielsen 2001).

Tabel 8

Procentvis fordeling af mødre med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan, Jugoslavien, Somalia, Sri Lanka eller Irak efter deres holdning til pasning af børn i forskellig alder. Separat for pasningsform, 1998.

	Børn på under 1 år	Børn på 1-3 år	Børn på 3-5 år
Det bedste er, at mit barn passes:			
- hjemme hele dagen	92	40	7
- i halvdagsinstitution/dagpleje	6	37	30
- i heldagsinstitution/dagpleje	1	20	62
- hjemme + sprogstimulering	0	3	1
Ved ikke	1	1	1
I alt procent	100	100	100
Antal børn	463	463	463

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.
Kilde: Jeppesen og Nielsen 2001

De fleste etniske minoritetssmåbørn passes sammen med et flertal af danske børn. Det gælder 64 pct. af børnene i dagpleje og 75 pct. af børnene i daginstitution. I daginstitutionerne er koncentrationen af danske børn særligt høj – halvdelen af etniske minoritetsbørn er indskrevet i en børnehave/vuggestue, hvor mere end 85 pct. af børnene er danske. De etniske minoritetsmødre udtrykker generelt stor tilfredshed med, at deres børn passes sammen med et flertal af danske børn. Enkelte er dog bekymrede for, om der i institutionen tages hensyn til kulturelle og religiøse behov (Jeppesen & Nielsen 2001).

I 2002 gennemførte Socialforskningsinstituttet endnu en omgang af børneforløbsundersøgelsen af etniske minoritetsbørn, årgang 1995. På dette tidspunkt var børnene syv år gamle. Undersøgelsen viste, at på trods af dårligere økonomiske forhold og højere andel af arbejdsløse blandt forældrene vurderer etniske minoritetsforældre i næsten lige så høj grad som danske forældre, at deres børn klarer sig godt mht. almindelig trivsel og skolefærdigheder. Ifølge undersøgelsen går 89 pct. af de etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole, 8 pct. går i en privatskole, hvor undervisningssproget er dansk, og 2 pct. går i en privatskole knyttet til et trossamfund og med andet undervisningssprog end dansk. Blandt danske børn fra samme årgang er der også 10 pct., som går i privatskole (Christensen 2004, Christensen & Sloth 2005).

INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE I UDDANNELSESYSTEMET

PRÆSTATIONER I FOLKESKOLEN

I folkeskolen vurderes elevernes faglige færdigheder samlet ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse. I sammenligningen af danske og etniske minoriteters præstationer ved folkeskolens afgangsprøve i dansk og matematik i tabel 9 er de etniske minoriteters karakterniveau markant lavere end danske elevers. Indvandrere, der er kommet til Danmark i 6-12-års-alderen, klarer sig dårligst i både skriftlig og mundtlig dansk og matematik. Der er ikke store forskelle på indvandrere, der er kommet til Danmark i førskolealderen, og efterkommeres karakterer. Disse indvandrere klarer sig lige så godt som eller bedre end efterkommerne i de fleste fag.

En større andel af etniske minoritets elever end danske elever vælger folkeskolens afgangsprøver fra i et eller flere fag. Det drejer sig om 8-12 pct. (afhængigt af fag) af indvandrere, der er kommet til Danmark i 6-12-års-alderen, 5-9 pct. af efterkommere og indvandrere, der er kommet til Danmark i førskolealderen og 3-4 pct. af danskerne. Det betyder, at de reelle forskelle mellem etniske minoritets elever og danske elever sandsynligvis er større, end karakterniveauet viser, idet man må formode, at det er de fagligt svageste elever, der ikke går op til folkeskolens afgangsprøve (Colding 2005).

Tabel 9

Prøvegennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse i dansk og matematik. Separat for etnisk gruppe og køn, 2002.

	Indvandrere ¹ (indvandret i 6-12-års-alderen)		Indvandrere (indvandret i 0-5-års-alderen)		Efterkommere ¹		Danskere	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Dansk mundtligt	7,2	7,7	7,8	8,2	7,5	8,0	8,2	8,7
Dansk retskrivning	6,1	6,5	7,1	7,3	7,1	7,4	7,7	8,3
Dansk skriftligt	6,3	6,9	7,0	7,5	6,9	7,4	7,7	8,4
Matematik mundtligt	7,3	7,3	7,7	7,6	7,6	7,7	8,4	8,3
Matematik skriftligt	6,5	6,4	6,9	6,8	6,9	6,6	7,9	7,7

Fra mindre udviklede lande
Kilde: Colding 2005

Tallene i tabel 9 bekræftes af resultaterne fra PISA-undersøgelserne, der sammenligner skolebørns faglige og sociale færdigheder i forskellige lande. Specielt den såkaldte PISA-København, der undersøger skolebørns færdigheder i København, giver mulighed for at sammenligne danske børn med etniske minoritetsbørn, idet antallet af etniske minoritetsbørn i København er forholdsmæssigt højt. PISA-København viser, at mellem 47 og 55 pct. af etniske minoritetsbørn i 9. klasse har vanskeligt ved at bruge det, de læser, i andre sammenhænge og de betegnes dermed som funktionelle analfabeter. 14 pct. af danske børn betegnes i undersøgelsen som funktionelle analfabeter (Egelund & Rangvid 2005).

VALG OG GENNEMFØRELSE AF UNGDOMSUDDANNELSE

Tabel 10 til 14 bygger på AKF's registerbaserede forløbsundersøgelse af etniske minoriteters uddannelsesvalg i perioden 1984 til 2001. Datamaterialet omfatter alle indvandrere og efterkommere og en tiendedel af danske unge i årene 1984 til 2001.

Langt de fleste indvandrere og efterkommere fortsætter på en ungdomsuddannelse efter grundskolen, jf. tabel 10. Andelen af indvandrere og efterkommere, der ikke påbegynder en ungdomsuddannelse efter grundskolen, er dog højere end andelen af danske unge, der ikke fortsætter på en ungdomsuddannelse. Især er der mange af dem, der er indvandrede i 6-12-års-alderen, som ikke påbegynder en erhvervsfaglig eller en gymnasial uddannelse efter grundskolen. Det kan sandsynligvis forklares med, at denne gruppe har større faglige vanskeligheder i grundskolen (fravalg af prøver og lavere prøvegennemsnit) end de øvrige grupper.

Tabel 10

Procentvis fordeling på ungdomsuddannelser for etniske minoriteter fra mindre udviklede lande, sammenlignet med danskere. Separat for køn og etnisk gruppe, 1984-2001.

	I alt, i uddannelse	Gymnasial udd.	Erhvervsfaglig udd.	Restgruppen ¹	I alt, procent	I alt, antal
Mænd						
Indvandrere 6-12 år	68,1	27,6	40,5	31,9	100	4.123
Indvandrere 0-5 år	80,6	42,0	38,6	19,4	100	2.743
Efterkommere	83,1	42,4	40,7	16,9	100	4.127
Danskere	87,6	40,9	46,7	12,4	100	52.117
Kvinder						
Indvandrere 6-12 år	69,1	35,7	33,5	30,9	100	3.518
Indvandrere 0-5 år	81,0	48,3	32,7	19,0	100	2.480
Efterkommere	86,1	51,4	34,7	13,9	100	3.938
Danskere	88,8	57,4	31,4	11,2	100	49.670

¹. Restgruppen består af personer, der ikke er gået i gang med en ungdomsuddannelse i løbet af tre år efter afslutning af grundskolen
Kilde: Colding et al, 2004

Når unge indvandrere og efterkommere sammenlignet med danske unge kun i begrænset omfang gennemfører en ungdomsuddannelse, skyldes det især, at de *falder fra* undervejs på ungdomsuddannelserne, og altså i mindre grad, at de ikke *starter* på en ungdomsuddannelse. Det samlede frafald på ungdomsuddannelserne er (jf. tabel 11) 38-48 pct. for etniske minoritetsmænd og 26-36 pct. for etniske minoritetskvinder.

Tabel 11

Procentvis fordeling af fuldførelse og frafald på ungdomsuddannelserne for personer, der er påbegyndt en ungdomsuddannelse. Separat for køn og etnisk gruppe, 1984-2001.

	I alt, fuldført	Gymnasial	Erhvervsfaglig	Frafald	Residualgruppe ²	I alt, procent	I alt, antal
Mænd							
Indvandrere (6-12 år)	49,9	33,2	16,7	47,8	2,4	100	1.903
Indvandrere (0-5 år)	58,1	44,6	13,5	39,7	2,2	100	1.360
Efterkommere	59,2	48,6	10,6	38,1	2,8	100	2.030
Danskere	78,6	40,9	37,9	19,9	1,5	100	40.160
Kvinder							
Indvandrere (6-12 år)	61,7	42,2	19,5	36,0	2,2	100	1.662
Indvandrere (0-5 år)	66,7	47,9	18,8	31,1	2,2	100	1.241
Efterkommere	72,6	57,2	15,5	25,7	1,7	100	2.045
Danskere	78,9	56,0	22,9	20,0	1,0	100	40.904

1) Frafaldsgruppen er personer, der har været i gang med en uddannelse, og som efterfølgende i to på hinanden følgende år er uden for uddannelsessystemet uden at have afsluttet den igangværende uddannelse

2) Residualgruppen er personer, der fortsat er i gang med deres uddannelse efter den normerede uddannelsestid plus to år

Kilde: Colding et al (2004)

De etniske minoritetsmænds frafald fra ungdomsuddannelserne er altså langt større end de etniske minoritetskvinders. Igen har indvandrere, der er kommet til Danmark i 6-12-års-alderen det største frafald. Til sammenligning falder gennemsnitligt 20 pct. af danske mænd og kvinder fra deres ungdomsuddannelse.

Tabel 12 viser, at etniske minoritetslevers frafald på de erhvervsfaglige ungdomsuddannelser er langt højere end på de gymnasiale uddannelser. Mere end 60 pct. af de etniske minoritetsdrengene falder fra deres erhvervsfaglige ungdomsuddannelse. Blandt etniske minoritetspiger drejer det sig om ca. 50 pct. Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke er væsentlige forskelle på frafaldet mellem de indvandrere, der er kommet til Danmark i 6-12-års-alderen, de, der er kommet i førskolealderen, og efterkommerne. Etniske minoritetslever vælger i højere grad end danske unge at skifte fra en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse til en gymnasial ungdomsuddannelse.

Tabel 12

Procentvis fordeling af fuldførelse og frafald for etniske minoriteter fra mindre udviklede lande og danskere, der er påbegyndt en ungdomsuddannelse. Separat for køn og etnisk gruppe, 1984-2001.

	I alt fuldført	Fuldført gymnasial uddannelse	Fuldført erhvervsfaglig uddannelse	Frafald ¹	Residualgruppen ²	I alt, procent	Antal
Påbegyndt gymnasial ungdomsuddannelse							
Mænd							
Indvandrere (6-12 år)	74,7	73,4	1,3	20,3	5,0	100	787
Indvandrere (0-5 år)	80,7	80,4	0,3	16,6	2,7	100	694
Efterkommere	80,5	79,2	1,2	16,0	3,5	100	2.045
Danskere	89,3	87,3	2,0	8,4	2,3	100	17.867
Kvinder							
Indvandrere (6-12 år)	78,9	77,7	1,2	18,4	2,8	100	833
Indvandrere (0-5 år)	82,5	80,4	0,3	16,6	2,7	100	676
Efterkommere	86,6	85,4	1,2	11,1	2,3	100	1.255
Danskere	89,8	87,9	1,9	9,1	1,1	100	24.532
Påbegyndt erhvervsfaglig ungdomsuddannelse							
Mænd							
Indvandrere (6-12 år)	32,3	4,7	27,6	67,1	0,5	100	1.116
Indvandrere (0-5 år)	34,5	7,2	27,3	63,8	1,7	100	666
Efterkommere	32,3	9,9	22,4	65,9	1,8	100	898
Danskere	70,0	3,3	66,8	29,1	0,9	100	22.293
Kvinder							
Indvandrere (6-12 år)	44,5	6,6	37,9	53,8	1,7	100	829
Indvandrere (0-5 år)	47,8	9,4	38,4	50,6	1,6	100	565
Efterkommere	50,4	12,3	38,1	49,0	0,6	100	790
Danskere	62,6	8,1	54,5	36,4	0,9	100	16.372

1. og 2. som i tabel 11
Kilde: Colding et al, 2004

På de gymnasiale uddannelser er etniske minoritetselevs frafald også større end danske elevs, men i modsætning til på de erhvervsfaglige uddannelser er frafaldet lavest for efterkommere og indvandrere, der er kommet til Danmark i førskolealderen og højest for dem, der er kommet til Danmark i 6-12-års-alderen. Kvindelige efterkommeres frafald på gymnasiale uddannelser er kun en smule højere end de danske kvinders, jf. tabel 10. Etniske minoritetselever, der gennemfører gymnasiet, har kun en smule lavere gennemsnitskarakterer end danske elever (Colding 2005).

Der er store forskelle på indvandrere og efterkommere fra forskellige oprindelseslande mht. valg og gennemførelse af ungdomsuddannelse. Tabel 13 viser, at unge med iransk oprindelse i højere grad end danske unge starter på en ungdomsuddannelse, mens unge med pakistansk og vietnamesisk oprindelse i nogenlunde lige så høj grad som danske unge fortsætter på en ungdomsuddannelse. En mindre andel af unge med tyrkisk og libanesisk oprindelse begynder på en ungdomsuddannelse.

De unge med iransk, vietnamesisk og pakistansk oprindelse vælger i højere eller samme grad som danske unge en gymnasial ungdomsuddannelse, mens unge med tyrkisk og libanesisk oprindelse oftest vælger at påbegynde en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse.

Tabel 13

Procentvis fordeling på ungdomsuddannelserne. Separat på oprindelseslande, 1984-2001.

	I alt påbegyndt udd.	Påbegyndt gymnasial udd.	Påbegyndt erhvervsfaglig udd.	Restgruppen ¹	Antal
Danmark	88,2	49,0	39,2	11,8	101.787
Iran	92,3	69,6	22,7	7,8	1.200
Libanon	73,5	29,0	44,4	26,5	1.519
Pakistan	84,5	49,3	35,3	15,5	3.455
Tyrkiet	66,4	26,2	40,2	33,6	7.419
Vietnam	89,7	57,2	32,5	10,3	1.503
Andre lande	83,4	47,0	36,5	16,6	5.833

1. Som note 1. i tabel 10
Kilde: Colding et al. 2004

Tabel 14 viser, i hvilken grad unge fra de forskellige oprindelseslande fuldfører den ungdomsuddannelse, som de er begyndt på. Unge med oprindelse i Vietnam, Iran og Pakistan fuldfører i forholdsvis høj grad ungdomsuddannelsen, mens unge med oprindelse i Tyrkiet og især i Libanon i højere grad falder fra undervejs.

Blandt dem, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opnår unge med iransk, vietnamesisk og pakistansk oprindelse i højere grad end danske unge en gymnasial uddannelse. Til gengæld er det forholdsvis få af de unge med oprindelse i et af disse tre lande, som opnår en erhvervsfaglig uddannelse. Det gælder især unge med iransk oprindelse. Unge med tyrkisk oprindelse, som har påbegyndt en ungdomsuddannelse, får i højere grad end unge fra de øvrige etniske minoritetsgrupper en erhvervsfaglig uddannelse.

Blandt dem, der påbegynder en gymnasial uddannelse, har unge med iransk og libanesisk oprindelse det største frafald, mens unge med vietnamesisk oprindelse har det laveste. Frafaldet er dog langt højere på de erhvervsfaglige uddannelser for alle oprindelsesgrupper. Helt op til 70-75 pct. af unge med iransk og libanesisk oprindelse falder fra undervejs, mens omtrent 60 pct. af de unge med oprindelse i Pakistan og Tyrkiet falder fra. Vi ser her, at unge med iransk og pakistansk oprindelse i højere grad end unge fra de øvrige minoritetsgrupper vælger at skifte fra en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse til en gymnasial.

Tabel 14

Procentvis fordeling af fuldførelse og frafald på ungdomsuddannelserne. Separat for oprindelseslande og uddannelsesretning, 1984-2001.

	Fuldført ungdomsuddannelse			Ikke fuldført ungdomsuddannelse		Antal
	I alt	Gymnasial	Erhvervsfaglig	Frafald ¹	Residualgruppen ²	
Alle ungdomsuddannelser						
Danmark	78,8	48,4	30,4	20,0	1,3	81.064
Iran	63,4	59,4	4,1	32,9	3,7	566
Libanon	45,1	34,0	11,2	53,2	1,7	483
Pakistan	63,1	51,4	11,7	34,0	2,8	2.147
Tyrkiet	57,3	36,2	21,1	40,8	1,9	3.146
Vietnam	73,5	57,8	15,7	24,2	2,3	913
Andet	62,8	47,5	15,3	35,3	1,9	2.986
Gymnasiale ungdomsuddannelser						
Danmark	89,6	87,7	1,9	8,8	1,6	42.399
Iran	75,8	75,5	0,2	19,5	4,8	421
Libanon	73,3	72,8	0,5	22,8	4,0	202
Pakistan	81,2	80,1	1,0	15,2	3,6	1.242
Tyrkiet	80,6	79,4	1,2	16,2	3,2	1.294
Vietnam	86,5	85,2	1,3	10,9	2,5	594
Andet	81,8	80,0	1,8	15,8	2,3	1.624
Erhvervsfaglige ungdomsuddannelser						
Danmark	66,9	5,3	61,6	32,2	0,9	38.665
Iran	27,6	12,4	15,2	71,7	0,7	145
Libanon	24,9	6,0	18,9	75,1	-	281
Pakistan	38,3	12,0	26,3	59,9	1,8	905
Tyrkiet	41,0	6,0	35,0	58,0	1,0	1.852
Vietnam	49,2	6,9	42,3	48,9	1,9	319
Andet	40,0	8,7	31,4	58,6	1,4	1.362

1. som note 1. i tabel 11

2. som note 2. i tabel 11

Kilde: Colding et al. 2004

ETNISKE MINORITETERS SAMLEDE UDDANNELSESNIVEAU

I forhold til danske unge går unge med etnisk minoritetsbaggrund, som har fuldført en gymnasial uddannelse, hurtigere i gang med en videregående uddannelse, men også her er frafaldet højere (tabel ikke vist). Det betyder, at færre etniske minoriteter opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse sammenlignet med danskere. Tabel 15 viser de 25-64-årige efterkommeres, indvandreres og danskeres samlede uddannelsesniveau opnået i Danmark. Langt hovedparten af indvandrerne fra ikke-vestlige lande har ikke taget en uddannelse i Danmark. De kan dog godt

have en medbragt uddannelse, hvilket fremgår af tabel 16, der viser uddannelsesniveauet for de indvandrere, der *ikke* har gennemført en dansk uddannelse.⁵

Tabel 15 viser, at 40 pct. af efterkommerne højst har gennemført en uddannelse på grundskoleniveau. Det tilsvarende tal blandt danskere er 28 pct. Efterkommerne har i mindre grad end danskerne en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse. En større andel af efterkommerne end af danskerne har en gymnasial uddannelse som deres højeste fuldførte uddannelse. Da efterkommerne, jf. tabel 3, er meget unge, kan en del af dem, der optræder i tabellen, være under uddannelse. Omvendt har den yngre del af befolkningen i Danmark gennemsnitligt længere uddannelser end den ældre del, og efterkommernes unge alder kunne derfor også teoretisk være med til at trække deres gennemsnitlige uddannelseslængde op.

⁵ Det er desværre ikke muligt ud fra tabel 15 og 16 at se, hvorvidt de indvandrere, der tager en uddannelse i Danmark, i forvejen har en længere eller kortere uddannelse fra oprindelseslandet.

Tabel 15

Procentvis fordeling af højeste fuldførte danske uddannelse for 25-64 årige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande samt danskere. Separat for køn, 2003.

	Mænd	Kvinder	I alt
Indvandrere fra ikke-vestlige lande			
Ingen uddannelse/uoplyst ²	79	85	82
Grundskole	8	5	6
Gymnasial udd.	1	1	1
Erhvervsfaglig udd.	6	5	5
Videregående udd.	6	4	5
I alt	100	100	100
Antal	76.523	74.072	150.595
Efterkommere fra ikke-vestlige lande			
Ingen uddannelse/uoplyst	6	7	7
Grundskole	41	33	37
Gymnasial udd.	16	18	17
Erhvervsfaglig udd.	19	24	22
Videregående udd.	17	18	17
I alt	100	100	100
Antal	2.266	2.160	4.426
Danskere			
Ingen uddannelse/uoplyst	1	1	1
Grundskole	26	29	27
Gymnasial udd.	6	6	6
Erhvervsfaglig udd.	44	36	40
Videregående udd.	23	28	26
I alt	100	100	100
Antal	1.381.917	1.355.221	2.737.138

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.

1. Omfatter både indvandrere, der er kommet til Danmark som børn og de, der er indvandret som voksne. Som det fremgik af figur 2, er kun få indvandrere yngre end 17 år på indvandringstidspunktet.

2. Personer i denne kategori kan have en medbragt (udenlandsk) uddannelse

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004

Uddannelsesniveaet for indvandrere, som ikke har taget en uddannelse i Danmark, er vist i tabel 16. Man ser, at omtrent halvdelen af indvandrerne enten ingen/uoplyst uddannelse har eller højst har en grundskoleuddannelse af 1 til 10 års varighed. Omtrent 39 pct. af indvandrerne har en medbragt erhvervskompetencegivende uddannelse. Det fremgår af tabel 16, at indvandrerkvinder har et lavere medbragt uddannelsesniveau end mændene. I modsætning hertil viste tabel 10-14, at kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, som er født i Danmark eller er indvandret som børn, uddanner sig mere end mænd med samme baggrund i det danske uddannelsessystem.

Tabel 16

Procentvis fordeling på højeste medbragte uddannelse for 25-64-årige indvandrere fra tredjelande. Separat for køn, 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Ingen uddannelse/uoplyst	18	20	19
Grundskole ²	27	33	30
Gymnasial uddannelse	12	12	12
Erhvervsfaglig uddannelse	24	19	22
Videregående uddannelse	19	15	17
I alt, procent	100	100	100
I alt, antal	61.954	65.901	127.855

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.

1. Inkluderer ikke dem, der har gennemført en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse

2. Grundskole dækker i denne sammenhæng over 1-10 års skolegang

Kilde: Ministeriet for Flytninge, Indvandrere og Integration 2004.

INDVANDRERE OG EFTERKOMMERE PÅ OG UDEN FOR ARBEJDSMARKEDET

Dette afsnit belyser indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken, som enten er i beskæftigelse eller registreret arbejdsløse. Desuden belyses forholdene for personer, som ikke er registreret som erhvervsaktive.

Andelen af indvandrere, efterkommere og danskere i arbejdsstyrken og i beskæftigelse er vist i tabel 17. Arbejdsstyrken er andelen af en befolkningsgruppe, som er til rådighed for arbejdsmarkedet på et givent tidspunkt, mens beskæftigelsesfrekvensen er andelen en befolkningsgruppe, som reelt er i beskæftigelse. Samlet set er kun omkring halvdelen af indvandrerne fra ikke-vestlige lande erhvervsaktive mod næsten 80 pct. af danskerne. For alle befolkningsgrupper har kvinderne en lavere erhvervsfrekvens end mændene, men forskellen mellem indvandrermand og indvandrerkvinder er noget større end forskellen mellem mænd og kvinder blandt danskere og efterkommere. Efterkommerne fra ikke-vestlige lande har en højere erhvervsaktivitet og en højere andel beskæftigede end indvandrere med ikke-vestlige baggrund. I forhold til danskerne er efterkommernes erhvervsfrekvens dog stadig lavere.

Tabel 17

Andel indvandrere, efterkommere og danskere i arbejdsstyrken og i beskæftigelse for 16-66-årige. Separat for køn samt vestlige og ikke-vestlige lande, 2003.

	Andel i arbejdsstyrken			Andel i beskæftigelse		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Indvandrere i alt	62	49	56	56	44	50
Vestlige lande	69	60	64	65	57	61
Ikke-vestlige lande	59	44	51	52	38	45
Efterkommere i alt	70	66	68	66	62	64
Vestlige lande	77	73	75	73	69	71
Ikke-vestlige lande	66	63	65	62	59	61
Personer med dansk oprindelse	82	75	79	79	72	75

Kilde: Lindhardt & Frølander 2004

Tilknytningen til arbejdsmarkedet er afhængig af alder. Unge i 20'erne er ofte under uddannelse, mens de ældre trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Som vist i tabel 3 er efterkommerne meget unge, mens indvandrerne er overrepræsenteret i den erhvervsaktive alder. Det betyder sandsynligvis, at efterkommernes erhvervsaktivitet er lidt højere, end det fremgår af tabel 17, hvis der korrigeres for alder, idet de i højere grad end de andre befolkningsgrupper er under uddannelse (Lindhardt & Frølander 2004).

Tabel 18 viser andelen i arbejdsstyrken og andel beskæftigede for de største etniske minoritetsgrupper i Danmark i 2003. Mænd fra Sri Lanka, Vietnam og Tyrkiet er i forholdsvis høj grad i beskæftigelse, mens mænd fra Libanon, Irak og Somalia i meget lav grad er i beskæftigelse. De højeste beskæftigelsesfrekvenser for kvinder findes blandt vietnamesere, jugoslavere og bosniere, mens irakiske, libanesiske og somaliske kvinder har meget lave beskæftigelsesfrekvenser. En del af forklaringen på denne forskel er, at den gennemsnitlige opholdstid er større for etniske minoriteter med oprindelse i Tyrkiet end for etniske minoriteter i Somalia, jf. fx Husted et al. (2001). Husted viser, at indvandreres tilknytning til arbejdsmarkedet forbedres med opholdstiden. Andre faktorer spiller dog også ind. En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet viser fx, at tyrkere, som er indvandret i 1996, væsentligt hurtigere kommer ind på arbejdsmarkedet end somaliere og irakere, der er indvandret i samme år, også selv om der kontrolleres for uddannelsesniveau, jf. Bjørn et al. (2003).

For alle oprindelseslandene vist i tabel 18 gælder, at kvinderne i mindre omfang er i arbejdsstyrken og i beskæftigelse end mændene.

Tabel 18

Arbejdsmarkedstilknytning for 16-66-årige indvandrere, efterkommere og danskere. Separat for køn og oprindelsesland, 2003.

	Erhvervsfrekvens			Beskæftigelsesfrekvens		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Tyrkiet	71	50	61	62	41	52
Bosnien- Hercegovina	61	49	55	54	42	48
Irak	36	15	27	30	13	23
Libanon	46	21	35	38	15	27
Jugoslavien ¹	66	51	58	59	45	52
Iran	60	44	54	53	39	47
Pakistan	68	34	52	60	28	45
Somalia	31	14	23	24	10	17
Vietnam	72	59	65	65	52	58
Sri Lanka	76	58	67	68	49	59
Danskere	82	75	79	79	72	75

1. Personer med Jugoslavien som oprindelsesland har fået opholdstilladelse i Danmark, før borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien brød ud.
Kilde: Lindhardt & Frølander (2004)

PERSONER UDEN FOR ARBEJDSMARKEDET

Som vist i tabel 17 og 18 står næsten halvdelen af indvandrerne fra ikke-vestlige lande og omtrent en tredjedel af efterkommerne med samme baggrund i aldersgruppen 16-66 år uden for arbejdsmarkedet mod ca. en femtedel af danskerne. Personer uden for arbejdsstyrken kan inddrages i grupperne: *midlertidigt uden for arbejdsstyrken* (fx i aktivering⁶ og revalidering), *tilbagetrækning* (fx efterløn), (fortids)pensionister, *uddannelsessøgende*, *kontanthjælp*,⁷ *øvrige uden for arbejdsstyrken* (fx husmødre – modtager ikke ydelser fra det offentlige) og *integrationsydelse*.⁸

Når danskere i den erhvervsaktive alder står uden for arbejdsmarkedet, skyldes det, jf. tabel 19, oftest tilbagetrækning og pension. Indvandrerne fra de ikke-vestlige lande, derimod, er i høj grad registreret som 'midlertidigt uden for arbejdsstyrken', som 'kontanthjælpsmodtagere' og som 'øvrige uden for arbejdsstyrken'. Ikke-vestlige kvindelige indvandrere er i højere grad end mændene med samme baggrund registreret som øvrige uden for arbejdsstyrken, idet mange fungerer som hjemmegående husmødre uden kontakt til arbejdsmarkedet. Den store andel af 'midlertidigt uden for arbejdsmarkedet' betyder, at der er potentiale for at

⁶ Personer i aktivering kan være registreret som beskæftigede, hvis de modtager løn for aktiveringen. Aktiverede personer, som modtager kontanthjælp for deres arbejde, registreres som midlertidigt uden for arbejdsmarkedet.

⁷ En del af dem, der står registreret som arbejdsløse, og som derfor indgår i arbejdsstyrken, modtager kontanthjælp som arbejdsløshedsunderstøttelse. I dette tilfælde er der tale om personer, som modtager kontanthjælp uden at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. De, der modtager kontanthjælp, og som står uden for arbejdsstyrken, har normalt andre problemer ud over arbejdsløsheden.

⁸ Integrationsydelse er en forløber for starthjælp. De to ydelsesbegreber bruges nogle gange i flæng.

øge erhvervsfrekvenserne for indvandrere fra ikke-vestlige lande (Lindhardt & Frølander 2004).

Integrationsydelse indbefatter personer på den såkaldte starthjælp eller forløberen herfor, som blot hed integrationsydelse. Integrationsydelsen svarede til kontanthjælpsniveauet, mens starthjælpen udgør omkring halvdelen af kontanthjælpssatsen. I 2004 modtog 8.172 personer på et tidspunkt den gamle eller nye form for introduktionsydelse. Introduktionsydelsen blev introduceret med integrationslovens ikrafttræden i 1999⁹ som en særlig ydelse til nyankomne flygtninge. I juli 2002 trådte reglerne om starthjælp i kraft. Disse regler indebærer, at personer, som er kommet til Danmark efter 1. juli 2002, ikke kan opnå kontanthjælp, medmindre de i løbet af de sidste otte år har opholdt sig mindst syv år i Danmark (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004). For oplysninger om forskellige ydelsessatser, se tabel 33 i bilag.

Tabel 19

Procentvis fordeling af 16-66-årige ikke-vestlige indvandrere og danskere uden for arbejdsstyrken. Separat for køn og årsag, 2003.

	Danskere		Indvandrere ¹	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Midlertidigt uden for arbejdsstyrken	10	13	32	32
Tilbagetrækning fra arbejdsstyrken	24	24	4	2
Pensionister	30	31	17	10
Uddannelsessøgende	18	16	10	8
Kontanthjælp ²	5	4	16	19
Øvrige uden for arbejdsstyrken	12	12	17	24
Integrationsydelse ³	0	0	4	5
I alt, procent	100	100	100	100
Antal personer uden for arbejdsstyrken	305.015	401.894	38.586	51.800

Afrunding medfører, at tabellen ikke summer til 100 pct.

1. Da der kun er få efterkommere fra ikke-vestlige lande i den erhvervsaktive alder, udgør de ikke her en selvstændig gruppe, men indgår i gruppen af indvandrere fra ikke-vestlige lande.

2. En del af dem, der står registreret som arbejdsløse, og som derfor indgår i arbejdsstyrken, modtager kontanthjælp som arbejdsløshedsunderstøttelse. De, der modtager kontanthjælp, og som står uden for arbejdsstyrken, har normalt andre problemer ud over arbejdsløsheden.

3. Integrationsydelse dækker her over både personer på starthjælp og personer, som modtager den tidligere integrationsydelse, som svarede til kontanthjælpsniveauet. Starthjælp og integrationsydelse bruges ofte i flæng.

Kilde: Lindhardt & Frølander (2004)

Som tabel 19 viser, er en større andel af de danskere, som står uden for arbejdsmarkedet, på førtidspension end de indvandrere, som står uden for arbejdsmarkedet. Da andelen af indvandrere, der står uden for arbejdsmarkedet, er meget højere end andelen af danskere, lader det sig dog ikke gøre at sammenligne de to grupper direkte på baggrund af tabel 19. Dertil kommer, at indvandrernes og danskernes

⁹ Integrationsloven, som trådte i kraft januar 1999, fastsætter rammerne for integration af nyankomne udlændinge. Formålet med loven er, at nyankomne udlændinge hurtigst muligt lærer dansk og bliver selvforsørgende. Ifølge loven har kommunerne ansvaret for at finde en passende bolig til de flygtninge, der er blevet placeret i kommunen, de skal tilbyde kurser i det danske sprog og samfundsforhold, og de skal sammensætte et aktiveringsforløb. Hele integrationsforløbet varer op til tre år (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004, Winter 2002).

forskellige aldersfordeling også her kan spille en rolle, idet andelen af førtidspensionister i befolkningen normalt er stigende med stigende alder. Tabel 20 viser andelen af forskellige befolkningsgrupper, der modtog førtidspension i 1998. Den faktiske andel af indvandrerbefolkningen, der modtager førtidspension, er ligesom i tabel 19 mindre end andelen af danskere på førtidspension, men korrigeres der for, at alders- og kønsfordelingen blandt indvandrerne er anderledes end blandt danskerne, er andelen af førtidspensionister blandt indvandrere og specielt blandt eksjugoslaver, libanesere og vietnamesere forholdsvis høj. Tallene i tabel 20 tyder derfor på, at en del indvandrere står uden for arbejdsmarkedet, fx på grund af fysisk nedslidning eller traumer fra krigsoplevelser, og at de derfor i højere grad end danskerne på grund af helbredsmæssige problemer ikke kan deltage på arbejdsmarkedet.

Tabel 20

Andelen blandt 18-66-årige danskere og indvandrere fra udvalgte oprindelseslande, der modtog førtidspension og kontanthjælp, 1998.

	Faktisk andel førtidspensionister	Andel førtidspensionister efter alderskorrigerings ¹
	Procent	
Eksjugoslavien ¹	9,2	14,0
Iran ¹	6,9	13,3
Libanon ¹	6,7	16,1
Pakistan ¹	5,8	8,7
Polen ¹	6,3	7,5
Somalia ¹	1,7	7,6
Tyrkiet ¹	6,4	12,6
Vietnam ¹	7,0	15,4
Alle ikke-vestlige indvandrere ¹	6,1	10,7
Vestlige indvandrere ²	6,5	6,4
Danskere ³	8,1	8,1

1. Totaltælling af samtlige ikke-vestlige indvandrere.

2. Repræsentativ stikprøve på 25 pct. af vestlige indvandrere.

3. Repræsentativ stikprøve på 2 pct. af hele befolkningen.

4. Andelen beregnet blandt 18-66-årige, hvis de forskellige indvandrergrupper havde den samme køns- og aldersfordeling som danskerne i 2 pct.-stikprøven.

Anm. Aldersafgrænsningen er foretaget på baggrund af alderen pr 1.1. 1999. Aldersgrupperne er inkl. de nævnte år.

Kilde: Pedersen i Mogensen & Matthiessen 2000: 165, 166

INDKOMSTFORDELING

GENNEMSNITSINDKOMST

Forskellene på arbejdsmarkedsdeltagelse, forskellig placering på arbejdsmarkedet samt forskellig adgang til sociale ydelser medfører indkomstforskelle mellem danskere, indvandrere og efterkommere (for oplysninger om satser for udvalgte overførselsydelser, se tabel 33 i bilag).

Tabel 21 viser udlændinge og danskeres gennemsnitlige personindkomst i 2002. Personindkomst omfatter alle indkomster med undtagelse af formueindkomster, dvs. at personindkomst omfatter erhvervsindkomst, overførselsindkomst og anden personlig indkomst. Både indvanderes og efterkommeres gennemsnitlige indkomster er væsentlig lavere end danskeres. Indvandrere fra ikke-vestlige lande har en gennemsnitlig indkomst på 152.317 kr. årligt, mens efterkommere fra ikke-vestlige landes gennemsnitlige indkomst udgør 115.140 kr. Den gennemsnitlige indkomst for danskere udgør 244.469 kr.

Som det fremgår af tabel 3, afviger indvandrerne og efterkommernes aldersfordeling meget fra danskernes, og det kan være en af forklaringerne på, at gennemsnitsindkomsten er lavere for indvandrere og efterkommere end for danskere.

Tabel 21

Gennemsnitlig årlig personindkomst i kr. blandt 16-66-årige indvandrere, efterkommere og danskere. Separat for vestlige og ikke-vestlige lande. Før skat, 2002.

	Indvandrere		Efterkommere		Danskere	
	Antal personer	Gns.-indkomst	Antal personer	Gns.-indkomst	Antal personer	Gns.-indkomst
Vestlige lande	92.697	208.761	8.174	231.849	--	--
Ikke-vestlige lande	185.797	152.317	15.497	115.140	--	--
Vestlige og ikke-vestlige lande i alt	278.497	171.104	23.673	155.455	--	--
Danskere	--	--	--	--	3.308.806	244.469

1. Personindkomst omfatter alle indkomster med undtagelse af formueindkomster, dvs. at personindkomst omfatter erhvervsindkomst, overførselsindkomst og anden personlig indkomst.

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004

Indkomstniveauet varierer, jf. tabel 22, imellem de forskellige etniske minoritetsgrupper, hvilket især skyldes gruppernes forskellige arbejdsmarkedstilknytning og varigheden af deres ophold i Danmark. For mændenes vedkommende tjener eksjugoslavere, vietnamesere og pakistanere mest, mens irakere ligger lavest på indkomstskalaen. Blandt kvinderne tjener eksjugoslavere og vietnamesere også mere end de øvrige oprindelsesgrupper, men her er det de pakistanske kvinder, som ligger lavest på indkomstskalaen. Det skyldes bl.a., at pakistanske kvinder i højere grad end kvinder fra øvrige etniske minoritetsgrupper står helt uden for arbejdsmarkedet.

Tabel 22

Gennemsnitlig personindkomst i kr. for 16-66-årige indvandrere. Separat for udvalgte oprindelseslande og køn, 2002.

	Mænd		Kvinder	
	Antal personer	Gns.-indkomst	Antal personer	Gns.-indkomst
Tyrkiet	15.209	175.385	13.579	145.054
Irak	8.416	134.832	6.069	120.764
Libanon	6.056	141.605	4.903	133.606
Bosnien-Hercegovina	7.392	166.328	7.156	140.866
Pakistan	5.170	182.765	4.523	116.652
Eksjugoslavien	5.421	197.196	5.155	164.714
Somalia	4.723	118.892	4.436	132.391
Iran	6.258	176.219	4.144	137.252
Vietnam	3.772	188.521	3.751	153.607

Kilde: Ministeriet for Flytninge, Indvandrere og Integration 2004

ØKONOMISK FATTIGDOM

Af tabel 21 og 22 fremgår det, at indvandreres og efterkommeres indkomst ligger væsentligt under danske gennemsnitsindkomster. Ud over oversigten over gennemsnitsindkomsterne har vi i tabel 23 medtaget en opgørelse over andelen af økonomisk fattige i forskellige befolkningsgrupper. Økonomisk fattigdom er et relativt begreb, som kan fastsættes som en indkomst eller et rådighedsbeløb, der ligger under 50 pct. af medianindkomsten blandt alle borgere i landet. Ud over oversigten over den voksne befolknings relative fattigdom vises i tabel 24 andelen af børn blandt indvandrere og efterkommere, som lever i familier, der kan betegnes som relativt fattige.

Tabel 23 viser, at 11,5 pct. af indvandrerbefolkningen efter den angivne definition kan betegnes som relativt fattige. Til sammenligning tilhører 3,6 pct. af danskerne denne gruppe. Indvandrerne udgør 21 pct. af de relativt fattige og 7,7 pct. af hele befolkningen, hvilket betyder, at de er kraftigt overrepræsenteret i gruppen af relativt fattige. Desværre skelner tabel 23 ikke mellem vestlige og ikke-vestlige indvandrere. Ikke-vestlige indvandrere er i mindre grad end vestlige indvandrere på arbejdsmarkedet, og der er derfor grund til at tro, at andelen af ikke-vestlige indvandrere, der kan betegnes som relativt fattige, er højere, end tabel 23 viser.

Tabel 23

Procentvis fordeling af relativt fattige indvandrere og danskere, 2002.

	Andel af hele befolkningen	Andel af befolkningsgrupper, der er relativt fattige	Befolkningsgruppens andel af de relativt fattige	Indeks ¹ (overrepræsentation)
Danskere	92,3	3,6	79,0	86
Indvandrere	7,7	11,5	21,0	273
Befolkningen i alt	100	4,2	100	100

1. Indekset er beregnet som (andelen af lavindkomstgruppen/andel af befolkningen) gange med 100. Et indeks over 100 betyder således, at den enkelte kategori er overrepræsenteret i lavindkomstgruppen. Modsat indikerer et indeks under 100, at gruppen er underrepræsenteret i lavindkomstgruppen.

Kilde: Finansministeriet 2004

Tallene i tabel 23 bekræftes af en undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet om fattigdom og social eksklusion. Undersøgelsen viser, at det at tilhøre en etnisk minoritet med et andet modersmål end dansk medfører en øget risiko for fattigdom og social eksklusion (Larsen 2004).

Tabel 24 viser andelen af børn fra forskellige etniske grupper, der på forskellige måder kan karakteriseres som fattige. Desuden vises det absolutte antal børn, der i de to år på en eller anden måde var berørt af fattigdom eller vanskelige økonomiske vilkår (børn, hvis familier lever af kontanthjælp). I tabellen kan et barn klassificeres som fattig, hvis familiens disponible indkomst er mindre end 50 pct. af medianindkomsten i landet (relativ fattigdom). Hertil kommer en opgørelse over andelen af børn, der lever i familier, som har modtaget kontanthjælp. Modtagelse af kontanthjælp tolkes ikke i det følgende som udtryk for fattigdom, men som en indikator for, at en familie har haft økonomiske problemer i kortere eller længere perioder af året.

Tabel 24

Andel og antal relativt fattige børn blandt indvandrere, efterkommere og danskere, 2001 og 2002.

	Kontanthjælp	Andel relativt fattige børn
	2002	2002
Procent		
Danskere	7,5	2,8
Indvandrere	46,8	15,0
Efterkommere	48,7	7,1
Alle	11,4	3,4
Antal 1000		
Danskere	78,9	29,3
Indvandrere	16,5	5,3
Efterkommere	37,9	5,5
Alle	133,4	40,1

Kilde: Hussain 2004

Næsten halvdelen af indvandrer- og efterkommerbørn lever i familier, der i 2001 eller 2002 modtog kontanthjælp. I modsætning hertil lever 7,5 pct. af danske børn i familier, der i 2001 eller 2002 modtog kontanthjælp. Selv om både indvandrerbørn og efterkommerbørn lever i familier, der modtager kontanthjælp, er der stor forskel på, hvorvidt disse børn kan betegnes som fattige eller ej. Blandt indvandrerbørnene var der i 2002 15,0 pct., der levede i familier, som havde indkomster på mindre end 50 pct. af medianindkomsten, mens 7,1 pct. af efterkommerbørnene levede i sådanne familier.

Jeppesen og Nielsen (2001) viser, at etniske minoritetsfamilier i lidt højere grad end danske familier mangler penge til dagligdags nødvendigheder, husleje, regninger og rekreation. Det er dog et mindretal af familierne, der har måttet *undvære* disse ting pga. pengemangel. 35 pct. af de adspurgte etniske minoritetsfamilier i undersøgelsen vurderer, at deres families økonomi er god. Blandt danske familier vurderer 70 pct., at familiens økonomi er god (Jeppesen & Nielsen 2001).

ÆLDRE ETNISKE MINORITETER

ANTALLET AF ETNISKE MINORITETSÆLDRE

Antallet af ældre med etnisk minoritetsbaggrund udgør i dag omkring 8.500. I dette antal er indregnet alle personer over 60 år fra mindre udviklede lande. Antallet ventes i løbet af de kommende ti år fordoblet til 17.000, hvorefter der i løbet af yderligere 10-12 år forventes endnu en fordobling af denne befolkningsgruppe til ca. 34.000 (Kommunernes Landsforening 2005).

Man skal dog tage sådanne fremskrivninger med et gran salt. Prognoserne kan ændre sig inden for en kort tidshorizont. I 2001 forudsagde Danmarks Statistik ifølge Kommunernes Landsforening (2001), at der i 2005 ville være 45.000 ældre med etnisk minoritetsbaggrund, og at der i 2020 ville være 84.000. En af grundene til denne forskel kan være, at det er vanskeligt at forudsige, hvor mange ældre med etnisk minoritetsbaggrund, der vælger at flytte tilbage til deres oprindelsesland, når de når pensionsalderen.

PENSIONSFORHOLD

Mange ældre indvandrere er ikke berettiget til folkepension pga. deres korte opholdstid i Danmark. I stedet er der en del, der modtager kontanthjælp. Tabel 25 viser, at andelen af 67-70-årige indvandrere (og efterkommere), der modtager folkepension, er særligt lav blandt libanesere, iranere og vietnamesere, mens der er forholdsvis flere eksjugoslaver og tyrkere, der modtager folkepension. Modtagerne af forskellige ydelser i tabel 25 er placeret efter, hvilken ydelse der var den primære i 1998.

Personer, der ikke er danske statsborgere, opnår ret til fuld folkepension, når de har boet i Danmark i 40 år. Personer, der ikke har 40 års fast bopæl, har ret til en såkaldt brøkpension, fastsat efter forholdet mellem den faktiske opholdstid i Danmark mellem det fyldte 15. år og det fyldte 65. år og 40 års fast opholdstid. Er man således flyttet til Danmark, da man fyldte 33 år, kan folkepensionen ved det fyldte 65. år udgøre 32/40 af fuld pension. Flygtninge har normalt ret til dansk

folkepension på lige fod med danske statsborgere (Kommunernes Landsforening 2005, Socialministeriet 2005).

De befolkningsgrupper, som i størst omfang modtager folkepension, er derfor typisk dem, der er kommet til Danmark via arbejdskraftindvandringen i 1960'erne og 1970'erne eller som flygtninge, mens de, der er kommet som familiesammenførte i 1980'erne eller senere, ofte ikke har opnået ret til folkepension. En stor andel af indvandrerne fra Pakistan modtager hverken folkepension eller kontanthjælp. Det skyldes sandsynligvis, at en del har valgt at tilbringe alderdommen i hjemlandet og altså ikke længere bor i Danmark (Mogensen & Matthiesen 2000).

Tabel 25

Procentvis andel af 51-70-årige indvandrere og danskere, der modtog varige ydelser. Separat for primær ydelse og oprindelsesland, 1998.

	Folkepension (67-70 år)	Efterløn (60-66 år)	Overgangs- ydelse (51-59 år)	Andel 67-70-årige kontanthjælps- modtagere	Restgruppe 67-70 år (hverken folke- pension eller kontanthjælp)
Procentandel af befolkningsgrupper, der modtager den pågældende ydelse					
Eksjugoslavien ¹	76,7	15,3	5,1	9,5	13,8
Iran ¹	32,4	5,0	1,9	45,3	22,3
Libanon ¹	40,9	4,7	1,3	53,5	5,6
Pakistan ¹	61,2	44,7	18,6	1,2	37,6
Polen ¹	79,0	32,7	7,3	3,7	17,3
Somalia ¹	67,1	5,7	1,8	24,3	8,6
Tyrkiet ¹	81,8	47,3	26,1	1,4	16,8
Vietnam ¹	45,2	8,9	4,9	45,2	9,6
Alle ikke-vestlige indvandrere ¹	67,8	26,7	10,3	14,5	17,7
Vestlige indvandrere ²	81,3	31,5	5,0	0	18,7
Danskere ³	87,5	41,8	5,0	0	12,5

1. Totaltælling af samtlige ikke-vestlige indvandrere

2. Repræsentativ stikprøve på 25 pct. af vestlige indvandrere.

3. Repræsentativ stikprøve på 2 pct. af hele befolkningen

Anm. Aldersafgrænsningen er foretaget på baggrund af alderen pr. 1.1. 1999. Overalt er aldersgrupperne inkl. de nævnte år.

Kilde: Pedersen i Mogensen og Matthiesen 2000

Der er i dag ikke lavet landsdækkende analyser, som viser, hvor mange ældre med anden etnisk baggrund i Danmark der modtager pleje eller hjælp fra kommunerne, eller hvilke ydelser de modtager.

Lokale undersøgelser af ældre indvandreres behov for og ønsker til hjælp viser, at en stigende andel ønsker offentlig hjælp til pleje og service, selv om hovedparten af de ældre indvandrere stadig ønsker familien som den primære hjælp i alderdommen (Lewinter 2003, Damgaard & Knudsen 1999). Mange af de ældre indvandrere, der giver udtryk for, at deres behov for hjælp ikke er dækket, mangler kendskab til de tilbud, som det offentlige kan give dem. Der er forskel på indvandrere fra forskellige oprindelseslande mht. deres behov for og ønsker til pleje.

Mens kun få somaliere og tyrkere ønsker hjælp fra det offentlige, er ønsket større blandt arabere, iranere¹⁰ og vietnamesere (Mortensen & Mortensen 2004).

28 pct. af de ældre med indvandrerbaggrund i Århus Kommune boede i 1999 alene. Resten boede enten sammen med ægtefælle, børn eller begge dele. De tyrkiske ældre boede generelt i de største husholdninger, mens de jugoslaviske ældre boede i de mindste (Damgaard & Knudsen 1999, Lewinter 2003).

¹⁰ Egentlig farsitalende (Mortensen & Mortensen 2004)

INDVANDRERES OG EFTERKOMMERES KRIMINALITET

Danmarks Statistiks opgørelser over kriminalitet og national oprindelse viser, at indvandreres og efterkommeres (vestlige og ikke-vestlige) kriminalitet er højere end danskernes. Efterkommeres kriminalitet er steget mellem 2000 og 2002, mens indvandrernes kriminalitet i samme periode er faldet svagt. Danmarks Statistiks opgørelse over kriminalitet og nationalitet bygger på kriminalstatistikregisterets oplysninger om strafferetlige afgørelser i 2002 for overtrædelse af straffelov, færdselslov eller særlove, kombineret med data fra andre personregistre i Danmarks Statistik. Opgørelserne omfatter personer i alderen 15-64 år med mindst en strafferetlig afgørelse i 2002 (hvis en person har modtaget flere strafferetlige afgørelser, medtages den alvorligste).

Da befolkningens kriminalitetshyppighed bl.a. er afhængig af alder og køn, vises i tabel 26 kriminalitetshyppigheden for kvinder og mænd i forskellige befolkningsgrupper og i forskellige aldersgrupper. Det ses i tabellen, at indvandrere og efterkommere i alle alderskategorier og både for mænds og kvinders vedkommende har en højere kriminalitetshyppighed end personer af dansk oprindelse. 11-12 pct. af mandlige indvandrere og efterkommere mellem 15 og 19 år modtog en strafferetlig afgørelse i 2002 sammenlignet med 6 pct. af danske mænd. Endnu værre ser det ud for mandlige efterkommere vedkommende i 20-29-årsalderen. Knap 19 pct. af mandlige efterkommere i denne aldersgruppe modtog en strafferetlig afgørelse i 2002. Blandt 20-29-årige indvandrer-mænd modtog knap 10 pct. en strafferetlig afgørelse, mens der for danskernes vedkommende var 7 pct., der modtog en strafferetlig afgørelse. Kriminalitetshyppigheden er ellers faldende med stigende alder.

Kvinder har generelt en lavere kriminalitetshyppighed end mænd, men kvindelige indvandrere og -efterkommere modtog i lidt højere grad end kvinder med dansk oprindelse en strafferetlig afgørelse i 2002.

Tabel 26

Andel af mænd og kvinder i forskellige alderskategorier, der er fundet skyldig i mindst en lovovertrædelse. Separat for køn, etnisk gruppe og alder, 2002.

	Mænd				Kvinder			
	Indvandrere	Efterkommere	Danskere	I alt	Indvandrere	Efterkommere	Danskere	I alt
Personer med mindst en lovovertrædelse i pct. af befolkningen								
I alt	6,8	13,1	4,7	4,9	1,4	1,8	0,9	1,0
15-19 år	11,4	11,5	6,2	6,7	2,1	1,6	0,9	1,0
20-29 år	9,8	18,5	7,4	7,7	1,5	2,0	1,2	1,2
30-39 år	7,0	8,0	5,7	5,8	1,4	--	1,2	1,2
40-49 år	5,6	4,7	4,2	4,3	1,3	--	0,9	1,0
50-59 år	3,5	--	2,6	2,6	0,9	--	0,6	0,6
60-64 år	2,2	--	1,7	1,7	0,8	--	0,4	0,4
Antal personer med mindst en lovovertrædelse								
Antal	9.360	1.744	77.865	88.969	1.843	228	14.806	16.877

Kilde: Statistiske efterretninger 2004:10

KRIMINALITETSFORM

Der er forskelle på, hvilken type kriminalitet hhv. indvandrere, efterkommere og danskere dømmes for. For mændenes vedkommende overtræder både indvandrere, efterkommere og danskere hyppigere færdselsloven end straffeloven og særloven, men straffelovsovertrædelser og overtrædelser af særloven udgør en større andel af indvandrernes og især efterkommernes kriminalitet, end de udgør af danskernes samlede kriminalitet, jf. tabel 27.

Tabel 27

Mænd med afgørelse for overtrædelse af straffelov, færdselslov og særlov. Separat for etnisk gruppe og overtrædelsens art, 2002.

	Indvandrere		Efterkommere		Danskere		Mænd i alt	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Mænd i alt	9.360	100,0	1744	100,0	77.865	100,0	88.969	100,0
Straffelov i alt	3.619	38,7	736	42,2	19.090	24,5	23.445	26,4
Sædelighedsforbrydelser	81	0,9	10	0,6	432	0,6	523	0,6
Voldsforbrydelser	910	9,7	202	11,6	4.531	5,8	5.643	6,3
Ejendomsforbrydelser	2.329	24,9	459	26,3	12.623	16,2	15.411	17,3
Andre forbrydelser i alt	299	3,2	65	3,7	1.504	1,9	1.868	2,1
Færdselslov i alt (herunder spritkørsel)	4.579	48,9	763	43,8	51.152	65,7	56.494	63,5
Særlove¹ i alt	1.162	12,4	245	14,0	7.623	9,8	9.030	10,1

1. Lov om euforiserende stoffer, våbenlov og skatte- og afgiftslove.
Kilde: Statistiske efterretninger 2004:10

Tabel 28 viser, at kvindelige indvandrere og efterkommere overtræder straffeloven hyppigere, end de overtræder færdselsloven. Flertallet af de kvindelige indvandrere og næsten halvdelen af kvindelige efterkommerne, der modtager en strafferetlig afgørelse, dømmes for ejendomsforbrydelser. Mere end 60 pct. af danske kvinders kriminalitet består af overtrædelser af færdselsloven.

Tabel 28

Kvinder med afgørelse for overtrædelse af straffelov, færdselslov og særlov. Separat for etnisk gruppe og overtrædelsens art, 2002.

	Indvandrere		Efterkommere		Danskere		Kvinder i alt	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Kvinder i alt	1.843	100,0	228	100,0	14.806	100,0	16.877	100,0
Straffelov i alt	1.135	61,6	123	53,9	4.567	30,8	5.823	34,5
Voldsforbrydelser	58	3,1	12	5,3	419	2,8	489	2,9
Ejendomsforbrydelser	1.036	56,2	104	45,6	3.871	26,1	5.011	29,7
Andre forbrydelser i alt	38	2,1	7	3,1	268	1,8	313	1,9
Færdselslov i alt (herunder spritkørsel)	596	32,3	90	39,5	9.341	63,1	10.027	59,4
Særlove¹ i alt	112	6,1	15	6,6	898	6,1	1.025	6,1

1. Lov om euforiserende stoffer, våbenlov og skatte- og afgiftslove
Kilde: Statistiske Efterretninger 2004:10

KORRIGERET FOR SOCIAL BAGGRUND

I det følgende sammenlignes danskere og personer med etnisk minoritetsbaggrund ved hjælp af indekstal, hvor indekstal 100 svarer til den gennemsnitlige kriminalitetsrate for samtlige mænd eller samtlige kvinder i landet. Samlet set har mænd med etnisk minoritetsbaggrund et kriminalitetsindekstal på 138, efter at der er taget højde for, at deres alderssammensætning er en anden end danskernes. Det

svarer til, at mænd med etnisk minoritetsbaggrund var 38 pct. mere kriminelle end alle mænd bosat i Danmark, samlet set.

Alder er dog ikke den eneste baggrundsfaktor, som det kan være relevant at tage højde for. Indvandrere og efterkommere har et lavere uddannelsesniveau og en svagere stilling på arbejdsmarkedet. Gennemsnitligt er deres socioøkonomiske status derfor lavere end den danske befolknings gennemsnitlige socioøkonomiske status. Kriminalitetshyppigheden stiger, jo lavere ens socioøkonomiske status er, og derfor er det relevant at undersøge, om indvandreres og efterkommeres overhyppighed i de laveste socioøkonomiske grupper kan forklare deres højere kriminalitetsrate. I dette afsnit sammenlignes alle indvandreres og efterkommeres (vestlige og ikke-vestlige under ét) *samlede kriminalitet* med danskeres, når der er taget højde for, at de to grupper har forskellig socioøkonomisk status. I næste afsnit sammenlignes *ikke-vestlige* indvandrere og efterkommere med danskere, og der fokuseres udelukkende på *straffelovsovertrædelser*. Som udtryk for socioøkonomisk status bruges her stillingsbetegnelse, men der kunne også være brugt oplysninger om uddannelse, bopæl eller indkomst. Stillingsbetegnelse er valgt, fordi denne faktor er velegnet til at sige noget om en persons nuværende position i det danske samfund.

Tabel 29 sammenligner personer med etnisk minoritetsbaggrund med personer med dansk oprindelse opdelt efter stillingsgruppe. Kriminalitetshyppigheden er generelt høj blandt selvstændige, arbejdsløse, pensionister og gruppen af 'andre', som er personer, der hverken er i beskæftigelse, uddannelsessøgende eller pensionister. Det gælder både danskere og etniske minoriteter. Opdelt på stillingsgruppe har etniske minoritetsmænd en højere kriminalitetsrate end danskere, hvis de tilhører gruppen af selvstændige, gruppen af lønmodtagere, gruppen af uddannelsessøgende og gruppen af pensionister, mens danske mænd har en højere kriminalitetsrate, hvis de tilhører gruppen af arbejdsløse eller andre.

Tabel 29

Kriminalitetshyppigheder for etniske minoriteter og danskere. Separat for socioøkonomiske stillingsgruppe og alder. Indeks, befolkningen i alt= 100, 2002.

	Selvstændig		Lønmodtager		Arbejdsløs		Udd.-søgende		Pensionist mv. ¹		Andre ²		I alt	
	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk	Etn.	Dansk
Mænd														
15-64 år	225	148	106	81	169	175	114	51	158	125	176	272	104	99
15-19 år	215	157	134	58	291	303	145	94
20-29 år	284	122	126	84	211	198	87	35	..	78	176	261	111	98
30-39 år	193	144	86	75	163	183	35	42	187	150	157	308	86	102
40-49 år	215	148	90	73	133	181	178	169	170	269	96	100
50-59 år	212	163	108	77	107	124	146	128	160	217	110	99
60-64 år	..	191	97	89	..	90	131	86	102	100	138	98
Kvinder														
15-64 år	206	167	108	78	141	151	134	59	181	141	151	122	101	100

1. Omfatter førtidspensionister, folkepensionister og efterlønsmodtagere mv.

2. Andre personer omfatter personer, som ikke er i beskæftigelse, arbejdsløse, uddannelsessøgende eller pensionister, fx unge, der ikke er under uddannelse.

Kilde: Danmarks statistik: Statistiske efterretninger 2004:10

Samlet set reduceres de etniske minoritetsmænds overkriminalitet, hvis der tages højde for stillingsbetegnelse i tabel 29, til indekstal 104. Det svarer til, at etniske minoritetsmænd er 4 pct. mere kriminelle end danske mænd, når der tages højde for stillingsgruppe og alder. Når forskellene mellem etniske minoriteter og danskere næsten forsvinder, efter at der blevet korrigeret for stillingsgruppe, skyldes det, at knap halvdelen af indvandrerne og efterkommerne står uden for arbejdsstyrken og dermed tilhører gruppen af andre, som har en særlig høj kriminalitetsrate. Kriminaliteten blandt indvandrere og efterkommere, der tilhører gruppen af andre, er dog betydeligt lavere end danske mænd i samme gruppes kriminalitet. Etniske minoritetskvinders overkriminalitet reduceres til 101, når der tages højde for stillingsbetegnelse og alder.

IKKE-VESTLIGE INDVANDRERES OG EFTERKOMMERES STRAFFELOVSOVERTRÆDELSER

Som det er tilfældet mht. uddannelse, arbejdsmarkedsdeltagelse og indkomst, afviger indvandrere og efterkommere fra vestlige og ikke-vestlige lande fra hinanden mht. kriminalitetsmønster. Plovsing (2004) argumenterer for at adskille vestlige og ikke-vestlige indvandrere i kriminalitetsstatistikken, samtidig med at han adskiller straffelovsovertrædelser, hvor indvandrere og efterkommere, jf. tabel 27 og 28, er overrepræsenteret, fra øvrige lovovertrædelser. Tabel 30 sammenligner derfor

mandlige ikke-vestlige indvandrere og efterkommeres straffelovsovertrædelser med danske mænds, efter at der er kontrolleret for stillingsgruppe og alder. Her viser det sig, at mandlige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande har en overhyppighed på 24 pct. i forhold til alle mænd i Danmark, når det gælder overtrædelser af straffeloven. Det er især blandt de selvstændige, lønmodtagerne, de uddannelsessøgende og pensionisterne, at de ikke-vestlige indvandrere og efterkommere er mere tilbøjelige til at overtræde straffeloven end danskerne, mens arbejdsløse og 'andre' danskere generelt er mere kriminelle end samme gruppe af indvandrere og efterkommere. Mandlige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande har altså en noget højere kriminalitetsrate, også efter at der er taget højde for deres dårligere socioøkonomiske position.

Tabel 30

Ikke-vestlige indvandreres og efterkommeres samt danskeres overtrædelser af straffeloven. Separat for socioøkonomiske stillingsgruppe og alder. Indeks, befolkningen i alt = 100, 2002.

	Selvstændig		Lønmodtager		Arbejdsløs		Udd.-søgende		Pensionist mv. ¹		Andre ²		I alt	
	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk	Ikke-vestl.	Dansk
15-64	166	53	132	47	254	284	208	53	431	280	413	537	124	98
15-19	..	72	199	102	..	551	219	55	..	11	523	420	196	88
20-29	190	60	141	53	273	274	175	45	..	144	422	487	133	97
30-39	141	55	107	36	237	320	..	66	499	358	353	722	86	106
40-49	..	43	119	36	..	293	..	251	497	406	377	601	99	101
50-59	..	53	..	39	..	195	..	787	341	326	531	472	129	96
60-64	..	61	..	38	..	120	134	..	199	320	92

1. Omfatter førtidspensionister, folkepensionister og efterlønsmodtagere.

2. Andre omfatter personer, som ikke er i beskæftigelse, arbejdsløse, uddannelsessøgende eller pensionister og fx unge, der ikke er under uddannelse.

Kilde: Plovsing 2004

Beregninger af kriminalitetshyppighed afhænger altså meget af, hvilke typer kriminalitet man vurderer som vigtigst/mest alvorlig, og hvilken inddeling man laver af befolkningen.

INTEGRATION I FRITIDEN OG Oplevelser af Diskrimination

De forrige afsnit i dette materiale har hovedsageligt belyst forskellige former for institutionel integration via registerdata. Den institutionelle del af integrationen er nødvendig for, at man kan danne sig et billede af, hvorvidt etniske minoriteter integreres eller marginaliseres i det danske samfund. Derudover spiller det dog en rolle, om og hvordan etniske minoriteter oplever, at de integreres i samfundet. Til at belyse denne oplevelse er her medtaget oplysninger om etniske minoriteters omgang med danskere samt deltagelse i foreninger med danskere eller med personer med etnisk minoritetsbaggrund. Desuden belyses etniske minoritetsgruppers oplevelser af diskrimination på arbejdsmarkedet og i fritiden.

Tabel 31 og 32 bygger på en spørgeskemaundersøgelse foretaget blandt fire større etniske minoritetsgrupper, nemlig bosniere, somaliere, libanesere/palæstinensere og tyrkere.¹¹ Tabellerne er stykket sammen af fem tabeller fra Møller & Togeby (1999).

¹¹ Der blev oprindeligt udvalgt 2.400 personer fra de fire grupper (600 fra hver). De interviewede har alle haft opholdstilladelse i Danmark i mere end tre år. Svarprocenten var 47 pct. med flest bortfald i hovedstadsområdet. Interviewene er indhentet som telefoninterview og postspørgeskemaer. Der blev anvendt tolk ved 81 pct. af telefoninterviewene. Personerne i undersøgelsen kan både have dansk og udenlandsk statsborgerskab. Bosnierne er kommet til Danmark efter 1991.

DANSKE VENNER OG DELTAGELSE I FORENINGER

Tabel 31

Procentandel, der angiver at de har danske venner, er med i en forening med danskere eller en forening for etniske minoriteter.

	Bosnien		Somalia		Lib./Pal. ¹		Tyrkiet	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Danske venner og bekendte								
Mange	37*	22	19*	9	38*	34	38	26
Nogle få	52*	68	57*	42	45*	36	50	61
Ingen	11	10	24*	49	17*	30	12	13
Deltagelse i forening med danskere								
Medlem af fagforening	36*	16	28*	12	28*	10	60*	47
Medlem af sportsforening med danskere	22*	4	20*	9	14*	5	19*	7
Deltagelse i forening for etniske minoriteter								
Med i en nationalforening ²	18	13	30*	14	8*	1	20*	10
Med i anden forening for etniske minoriteter ³	2	2	25*	8	8	5	14	7

* Forskellen mellem mænd og kvinder er signifikant ved 54 pct. signifikansniveau (chi²-test).

1. Gruppen består af personer med libanesisk statsborgerskab eller statsløse, som er født i Mellemøsten.

2. National forening: forening for personer med bestemt nationalitet.

3. Anden forening for etniske minoriteter: tværnational forening for etniske minoriteter.

Kilde: Møller & Togeby (1999)

Det mest bemærkelsesværdige ved tabel 31 er de store forskelle, der næsten overalt er mellem etniske minoritetsmænds og etniske minoritetskvinders foreningsdeltagelse og venskabelige relationer til danskere. Mændene har generelt flere danske venner og bekendte og deltager i langt højere grad i foreninger (fagforening eller sportsforening) end kvinderne med samme baggrund. Mændene deltager også i højere grad end kvinderne i foreninger for etniske minoriteter. Etniske minoriteter fra Bosnien og Tyrkiet angiver i mindre grad end de to andre grupper, at de *ingen* danske venner har, og angiver sammen med personer fra Libanon/Palæstina oftest, at de har mange venner. Somalierne har den mest begrænsede kontakt til danskere, men de mandlige somaliere er forholdsvis aktive i sportsforeninger med danskere og etniske minoritetsforeninger. I modsætning til de andre grupper er somalierne i højere grad medlem af etniske minoritetsforeninger end af danske foreninger.

OPLEVET DISKRIMINATION

I tabel 32 er interviewpersonerne blevet bedt om at oplyse, om de inden for et bestemt tidsrum har oplevet at blive forskelsbehandlet udelukkende pga. deres etnicitet. Diskrimination er ikke noget helt enkelt begreb og kan være vanskeligt at måle. Objektiv diskrimination kan defineres som en illegitim forskelsbehandling på baggrund af race, hudfarve, afstamning, etnicitet, seksualitet eller tro. Taler man derimod om subjektiv eller oplevet diskrimination, er det afgørende, at den adspurgte opfatter forskelsbehandlingen som illegitim. Det kan betyde, at nogle personer vil undlade at rapportere om oplevelser, som bunder i illegitim diskriminati-

on. Det kan dog også betyde, at nogle personer vil føle sig diskrimineret, selv om en evt. forskelsbehandling har en legitim årsag. Selvfølgelig er oplevelsen af diskrimination er dog interessant i sig selv, idet den på samme måde som tabel 31 siger noget om, hvorvidt en gruppe af personer føler sig inkluderet eller marginaliseret i samfundet.

Tabel 32

Oplevet diskrimination på arbejdsmarkedet eller i fritiden. Procent, der oplyser, at de inden for de sidste fem år én eller flere gange har været udsat for diskrimination, alene fordi de tilhører en etnisk minoritet.

	Bosnien	Somalia	Lib./Pal. ¹	Tyrkiet
På arbejdsmarkedet				
Ikke fået et job, som du havde tilstrækkelige kvalifikationer til	17	34	48	36
Ikke at kunne avancere på dit arbejde	12	17	25	16
At blive sagt op på dit arbejde	6	11	18	12
At blive drillet på din arbejdsplads ²	13	25	22	29
I fritiden				
At få afslag på at leje eller købe et hus eller en lejlighed	5	17	22	16
At blive dårligt behandlet, når du handlede i en forretning ²	17	34	28	22
At blive chikaneret af personalet, når du bruger offentlige transportmidler ²	5	46	19	20
At blive nægtet adgang til diskotek ²	14	38	25	41

Note: Procentberegningen er baseret på de respondenter, for hvem spørgsmålet er relevant, dvs. de, som har søgt arbejde, har haft arbejde osv.

1. Gruppen består af personer med libanesisk statsborgerskab eller statsløse, som er født i Mellemøsten.

2. en eller flere gange inden for det seneste år.

Kilde: Møller & Togeby (1999)

Af de fire grupper oplever bosnierne sjældnest diskrimination og dårlig behandling på arbejdsmarkedet og i fritiden pga. deres etnicitet. Libaneserne oplever oftere end de øvrige grupper at blive diskrimineret på arbejdsmarkedet, mens somalierne oplever mest chikane og diskrimination i fritiden. En del tyrkere oplever at blive drillet på deres arbejdsplads, og tyrkere oplever oftere end de øvrige grupper at blive nægtet adgang til et diskotek. Når bosnierne i mindre grad end de øvrige grupper oplever diskrimination, kan det måske skyldes, at de fysisk og til dels kulturelt ligner den danske befolkning mere.

BILAG

Tablet 33

Ydelsesstørrelse for overførselsindkomster, der gives til personer, som normalt står til rådighed for arbejdsmarkedet, 2005.

Ydelse pr. person	Beløb i kroner pr. måned
<i>Dagpenge:</i>	
Fuldtidsforsikrede	12.820
<i>Kontanthjælp:</i>	
Fyldt 25 år, forsørger børn	11.174
Fyldt 25 år, andre	8.409
Under 25 år, udeboende	5.419
Under 25 år, børn	11.174
<i>Loft over kontanthjælp:</i>	
Gifte og samlevende, forsørgende	11.174
Gifte og samlevende, ikke forsørgende	8.409
Enlige forsørgere	13.939
Enlige ikke forsørgere	11.174
<i>Starthjælp:</i>	
Fyldt 25 år, gifte og samlevende	4.493
Fyldt 25 år, enlig	5.419
Under 25 år, udeboende	4.493
Forsørgertillæg, enlige	1.355
Forsørgertillæg, gifte og samlevende	1.124

Kilde: Beskæftigelsesministeriet 2005

LITTERATUR

Beskæftigelsesministeriet (2005)

www.bm.dk

Bjørn, N.H., D.A. Pedersen & L.K. Rasmussen (2003)

Somaliere og det danske arbejdsmarked – om netværk, kommunikation og integration. Socialforskningsinstituttet, Arbejdsrapport 13:2003, København.

Christensen, E. (2000)

Det 3-årige barn. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. Socialforskningsinstituttet, Rapport 00:10, København.

Christensen, E. (2004)

7-årige børn med anden etnisk baggrund. Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen.. Socialforskningsinstituttet, Rapport 04:28, København.

Christensen, E. & D.A. Sloth (2005)

Børn med anden etnisk baggrund ved skolestart. Fra tredje dataindsamling i forløbsundersøgelsen af børn med anden etnisk baggrund end danske. Socialforskningsinstituttet, Rapport 05:05, København.

Colding, B., H. Hummelgaard & L. Husted (2004)

'Indvandrere og efterkommeres uddannelse', i Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration: *Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet.* Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark i samarbejde med Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut. København: Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark.

Colding, B. (2005)

'En sammenligning af udlændinges og danskeres karakterer fra folkeskolens afgangsprøver og på de gymnasiale uddannelser' i *Udlændinge på ungdomsuddannelserne - frafald og faglige kundskaber.* Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen

i Danmark i samarbejde med Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, København.

Damgaard, M. & P. Knudsen (1999)

Brugerundersøgelse. Pleje- og omsorgsbehovet for ældre flygtninge og indvandrere. Århus: Magistratens 3. afdeling, Sundhed og omsorg.

Egelund, N. & Rangvid, B.S. (2005)

PISA-København 2004 – Kompetencer hos elever i 9. klasse. PISA-konsortiet og Københavns kommune. AKF-forlaget.

Finansministeriet (2004)

Fordeling og incitamenter. Finansministeriet, København.

Hummelgaard, H., L. Husted, H.S. Nielsen, M. Rosholm & N. Smith (2002)

Uddannelse og arbejde for andengenerationsindvandrere. AKF-forlaget, København.

Hussain, M.A. (2004)

Børnefattigdom i Danmark 2002. Tema: Fattigdommens dynamik, Socialforskningsinstituttet og Red Barnet, København.

Husted, L., H.S. Nielsen, M. Rosholm & N. Smith (2001)

'Employment and wage assimilation of male first-generation immigrants in Denmark', I *International journal of manpower*, Vol. 22, 38-68.

Jakobsen, V. (2004)

Young immigrants from the former Yugoslavia, Turkey and Pakistan: Educational attainment, wages and employment. PhD thesis, Department of Economics, Aarhus School of Business.

Jeppesen, K.J. & A. Nielsen (2001)

Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra børneforløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København: Socialforskningsinstituttet 01:16.

Kommunale nøgletal (2004)

www.noegletal.dk

Kommunernes Landsforening (2001)

Nye borgere i den kommunale ældrepleje, Pjece fra Kommunernes Landsforening og Socialministeriet, København.

Kommunernes Landsforening (2005)

www.kl.dk

Larsen, J.E. (2004)

Fattigdom og social eksklusion. Tendenser i Danmark over et kvart århundrede. Socialforskningsinstituttet 04:27, København.

Lewinter, Myra (2003)

'Ældre indvandrere i Danmark' i *Social Kritik*, nr. 86 – maj 2003.

Lindhardt & Frølander (2004)

Indvandrerne og arbejdsmarkedet. Danmarks statistik, København

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2003)

Årbog om udlændinge i Danmark 2003 – Status og udvikling. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, København.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2004)

Årbog om udlændinge i Danmark 2004 – Status og udvikling. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, København.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2005)

www.inm.dk

Mogensen, G.V. & P.C. Matthiessen (2000)

Mislykket integration? Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Spektrum.

Mortensen, S. & G.L. Mortensen (2004)

Borgerundersøgelse. Pleje- og omsorgsbehovet blandt ældre flygtninge og indvandrere. Videncenter for tilbud til ældre flygtninge og indvandrere, Lokalcentret Gellerup. Magistratens 3. afdeling, Århus Kommune.

Møller, B. og L. Togeby (1999)

Oplevet diskrimination – En undersøgelse blandt etniske minoriteter. Nævnet for etnisk ligestilling, København.

Pedersen, S. (2000)

'Indvandrernes demografiske forhold' og 'Overførselsindkomster til indvandrerne', i G.V. Mogensen & P.C. Matthiessen (red.): *Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet.* Rockwool Fondens Forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag, Århus.

Plovsing, J. (2004)

'Tørre tal om indvandrere og kriminalitet'. Kronik i *Berlingske Tidende* 12. december 2004.

Schmidt, G. & V. Jakobsen (2004)

Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark. Socialforskningsinstituttet 04:09, København.

Socialministeriet (2005)

www.social.dk

Statistikbanken (2005)

www.statistikbanken.dk

Statistiske efterretninger 2004:10

Udenlandske statsborgere, personer født i udlandet samt indvandrere og efterkommere 1. januar 2004. Danmarks Statistik, København.

Statistiske efterretninger 2004:10

Kriminalitet og national oprindelse 2002. Danmarks Statistik, København.

Statistiske efterretninger 2004:12

Befolkningsfremskrivninger 2004. Danmarks Statistik, København.

Winter, S. (2002)

Kommunernes integrationsindsats efter den ny integrationslov. AMID Working Paper Series 30/2002.